

Lassányi Tamás

**A véleménynyilvánítás
szabadsága az Interneten**

1999.

TARTALOM

1. BEVEZETÉS

2. AZ INTERNET

- 2.1. Kísérlet az Internet fogalmának meghatározására
- 2.2. Az Internet története
- 2.3. Mire használható az Internet?
- 2.4. Az Internet jelenség
- 2.5. A jog és az Internet kapcsolata

3. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

- 3.1. Bevezető a véleménynyilvánítás szabadságának tárgyalásához
- 3.2. A véleménynyilvánítás szabadsága, mint alapvető jog
- 3.3. Az alapjogok korlátozása

**4. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGÁNAK MEGVALÓSULÁSA
AZ INTERNETEN**

- 4.1. Bevezetés
- 4.2. Esetek az Interneten a véleménynyilvánítás köréből
- 4.3. A véleménynyilvánítás szabadsága és az Internet felhasználói
- 4.4. A szólásszabadság korlátozásának állami kísérlete: A Reno v. Aclu-ügy
- 4.5. A tárhely szolgáltatók lehetőségei

5. MERRE TOVÁBB?

- 5.1. Szabályozási kísérlet az Internet technikai ellenőrzésére
- 5.2. Egy lehetőség: a tartalom szűrése
- 5.3. Akcióterv az Internet biztonságosabb használatáért

6. ÖSSZEGZÉS

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BEVEZETÉS

Napjaink egyre gyakrabban felmerülő kérdése a nyomtatott és elektronikus sajtóban, hogy mit szabad, és mit nem szabad közzétenni az Interneten. Ennek oka, hogy egyre több szélsőség, gyűlölet, illetlenség jelenik meg a Hálózaton, és mivel a felhasználók száma is egyre növekszik, ezek nyilvánossága is egyre nagyobb. Természetesen a kérdés nemcsak a média figyelmét kelti fel. Akkor, amikor az Internet használóinak száma a világon meghaladja a 40 milliót¹, és Magyarországon is több, mint félmillióan használják a Hálózatot², nem beszélhetünk arról, hogy a kommunikációnak ez az új formája ne lenne hatással a társadalomra, ne generálna globális változásokat, ne avatkozna be az emberek mindennapjaiba. Egy ekkora hálózat ellenőrzése kihívás, sőt bizonyos esetekben úgy tűnhet, kötelesség az állam számára. A gondolatok teljesen szabad áramlása, mely többé-kevésbé megvalósul az Interneten, akár veszélyes is lehet az állam, a társadalom, és annak polgárai számára. Elég, ha csak a gyűlöletkeltő, kirekesztő ideológiák korlátok nélküli terjedésére, a bombagyártó műhelyekre, a szélsőséges szervezetekre tekintünk a hálózaton, és megérthetjük, miért igényli a hatalom, a gyakran magát veszélyben érző társadalom és annak egyes csoportjai azt, hogy ellenőrizhető és egyben korlátozható legyen az Interneten megjelenő információáradat. Ennek az igénynek azonban van egy másik oldala is. Ez pedig maga a hálózat. Az Internet ugyanis nemcsak egyszerűen egy új kommunikációs forma, egy új tömegkommunikációs eszköz. Annál jóval több. Az Internet azon felül, hogy egy új kommunikációs technológia, olyan mögöttes jelentéstartalmat hordoz, amely megkérdőjelezi azt, hogy kezelhetjük-e úgy, mint a többi médiumot. Az Internetre, mint látni fogjuk, sok elemzője tekint úgy, mint a szabadság utolsó mentőváltására. Tehát megfontolandó, hogy ha az Internet egy minden tulajdonságában új médium, melynek egyik legfőbb értéke a szabadság, alkalmazhatóak-e a véleménynyilvánítás szabadságának hagyományos fogalmi elemei, a korlátozásának hagyományos okai, eszközei, melyek természetesen nem az új médiumra tekintettel fejlődtek ki.

Az Internet szabadságának, ezen belül is a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozásakor, illetve annak terjedelmének meghatározásakor a legfontosabb kérdés véleményem szerint az, hogy megtaláljuk a korlátozásnak, a szabályozásnak azt a mértékét, mely nem veszi el az Internettől annak egyedülálló lehetőségeit a vélemény, a gondolat kifejezésében, terjesztésében, cseréjében. Tehát a kérdésnek nem annak kell lenni, hogy legyen-e szabadság az Interneten, hanem annak, hogy megtaláljuk azt a pontot, ahol még az Internet szabadsága sem szenved csorbát, és az állam, illetve a társadalom érdekei sem sérülnek. Mint erre rá kívánok mutatni, véleményem szerint az Internet, és ezen belül annak szabadságának védelme bizonyos esetekben fontosabb lehet az állam biztonságához fűződő érdekeinél. Erre a problémára világítanak rá *Benjamin Franklin* szavai 1784-ből:

„Akik szabadságjogot adnak fel azért, hogy szusszanásnyi ideig biztonsághoz jussanak, nem érdemlik meg sem a szabadságot, sem pedig a biztonságot”³

¹ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

² Internet Magyarországon, 1999. Szerk.: Nyíró András - Turi László. <http://helyzet.index.hu>

³ idézi: *Kelen András*: Az információs társadalom fejlődése és/vagy a polgári szabadságjogok. Magyar Tudomány. 1998. 11.sz. 1311.old.

Ahhoz, hogy meghatározzuk azt a kört, melyben az állam beavatkozása nem korlátozza lényegesen az Internetet, és a vélemény, a gondolat, a kifejezés szabadsága sem sérti a társadalom és az állam legfontosabb érdekeit, feltétlenül ismernünk kell az Internet, mint közeg legfontosabb tulajdonságait, illetve azt, hogy a szabályozás jelenlegi helyzetében a meglévő szabadságjogok hogy érvényesülnek az Interneten.

2. AZ INTERNET

2.1. Kísérlet az Internet fogalmának meghatározására

2.1.1. Az Internet fogalmáról általában

A fogalom a megismerési folyamatban absztrakció útján létrejövő speciális gondolati forma; a dolgok lényeges tulajdonságainak kiemelésével születik.⁴ De melyek az Internet *lényeges tulajdonságai*?

„Mi is valójában az Internet? Világhálózat? Technológia? Vagy egy új kultúra alapja?”⁵

Látható a kérdésekből is, azok a dolgok, amelyeket az Internet fogalma lefed, nem egyenműek, sőt! De próbáljunk meg választ adni a kérdésekre!

Az Internet fejlődésének kezdetén talán elégséges választ adhattunk volna a kérdésre azzal, hogy az Internet egy technológia, nem több. Ma már ez a válasz egyenesen félrevezethetne bennünket, ha csak erről az oldalról közelítenénk a kérdéshez.

Világhálózat az Internet? Nem csak az. Annál már több. Ha csak hálózatba kötött gépeket látnánk az Internetben, nem biztos, hogy azzal kifejezhetnénk azokat az értékeket, amelyek ez a hálózat magában hordoz.

Ez már elvezet ahhoz a kérdéshez, kultúra-e? Véleményem szerint igen kultúra, de ismét csak fenntartással. Mert nem csak kultúra. Nem feledkezhetünk a technológiáról sem, amit az Internet ad nekünk. (Gondoljunk csak napjaink legújabb fejlesztésére, az internetes telefonra.)

Tehát a fogalom csak úgy lehet teljes, ha ezeket a fogalmi elemeket megpróbáljuk összefoglalni. *Bakonyi Péter* válasza a kérdésre, vagyis, hogy mi az Internet, a következő:

„Mindez együttesen. Az Internet amellet, hogy egy számítógépes világhálózat, amelyben ma már több mint 40 millió számítógép kommunikálhat egymással, ugyanakkor technológia is, amely döntően meghatározza az intézményi hálózatok kialakításának módját. Ma már azt is látjuk, az Internet több mint egy új iparág. Inkább azt mondhatjuk, hogy új kultúra.”⁶

Az Internet tömegkommunikációs eszköz, egy a médiumok közül. De valóban tömegkommunikációs eszköz az Internet? Hova sorolható az Internet a médiumok körében? Egyáltalán beszélhetünk-e arról, hogy az Internet médium? Vinton Cerf, az Internet egyik alapító atyja, már 1993-ban amellet érvelt, hogy az Internet tömegkommunikációs eszközzé vált.⁷ Ez mára egyre inkább igaz, hiszen a fejlődő világban is kezd egyre inkább elterjedté válni az Internet, napról-napra egyre többen férhetnek hozzá ahhoz a hálózathoz: 1996 folyamán a világon kevesebb, mint 40 millió ember kapcsolódott az Internetre, 1997 évéigé már több mint 100

⁴ Magyar Larousse Enciklopédia 1.kötet. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1991. 876.old.

⁵ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

⁶ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

⁷ Steve Cisler: Védekezés és az Internet. Apple Library Users Group Newsletter (Fall 1993). 1993/10. <ftp://ftp.apple.com> anonymus ftp archívum

millióan használták; a forgalom a Neten minden száz napban megkétszereződött. Vannak, akik úgy vélik, lehetséges, hogy az Internetre kapcsolódók száma a következő évtizedben eléri az egy milliárdot.⁸ A második kérdésre tulajdonképpen megadja a választ az első kérdés, hiszen a média a *tömegtájékoztatói eszközök összessége*.⁹ Vagyis mivel ma már tömegkommunikációs eszköznek tekinthetjük, ezért a média fogalma alá is bevonhatjuk. A *Wired*¹⁰ magazin szerint „The Web is one”, azaz a Háló csak egy a médiumok közül, elvesztette a médiumokon túli, médiumokon kívüli szerepét. „Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a Hálónak fel kell adnia ideológiai hegemóniáját, melyet az elmúlt három évben élvezett, mint a „médium” mely véget vet minden médiának”¹¹

2.1.2 Az Internet, mint információs szupersztráda

Leggyakrabban az Internetet, mint információs szupersztrádát emlegetjük napjainkban, ami nem is meglepő, hiszen a kort, amelyben élünk, *Információs Kornak*¹² is nevezhetjük. Napjainkra a fejlett világban az információhoz való hozzájutás egyik legfontosabb eszköze lett az Internet. Szinte már elcsépeltnek is tekinthetjük az *információs szupersztráda* (*Information Superhighway*)¹³ kifejezést. Megoszlanak a vélemények a kifejezés használatával kapcsolatban. Mind pozitív, mind negatív értéktartalmú magyarázatokat találhatunk a kifejezésről. Al Gore amerikai alelnök „egy új athéni demokrácia fórumait megteremtő” nagyszerű alkotásnak látja, a Volvo egykori vezérigazgatója számára kérdéses, hogy több-e egyáltalán, mint egy hatásos „talk-show”? Némelyek szerint nem más, mint a Clinton-adminisztráció marketing-hadművelete a telített amerikai távközlési piac új formákban való bővítése és a külföldi befektetések felé forduló amerikai telecom-vállalatok piaci esélyeinek növelése érdekében - mások megint csak az ezredforduló információs társadalmát megalapozó grandiózus fejlesztési programként értékelik.¹⁴ A kifejezés eredetileg egy olyan nagysebességű adatcsere-világhálózatot jelent, amely minden eddiginél nagyobb sáv szélességen képes valamennyi hagyományos hang-, képi és mozgóképi ill. szöveginformáció továbbítására (multimédia), s mindezek mellett oda-vissza kapcsolatot biztosít a szolgáltatók és a fogyasztók között (interaktív).¹⁵ Mint láthatjuk, ez a kör nem egyenlő az Internettel, egyesek mégis azt állítják, hogy az Internet máris maga az *információs szuperpálya*, hiszen egyszerűen elűt a hírközlő hálózatok, a telefon- és kábeltévé-

⁸ <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm199798/cmselect/.../52002.html>

⁹ Magyar Larousse Enciklopédia. 2.kötet. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1991. 850.old.

¹⁰ A Wired magazin az egyik legnagyobb Internettel, információs társadalommal foglalkozó magazin

¹¹ Geert Lovink: „Push média”-kritika a Wired magazin újjászületési stratégiáiról. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

¹² Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10.

¹³ A magyar nyelvben az Information Superhighway kifejezésre többféle fordítás létezik. A témáról lásd: Élő Gábor - Z. Karvalics László: Legyen infosztráda?. ABCD Interaktív magazin. 1995. 3. szám. 1995/09 (elektronikus kiadás).

¹⁴ Élő Gábor - Z. Karvalics László: Legyen infosztráda?. ABCD Interaktív magazin. 1995. 3.szám. 1995/09 (elektronikus kiadás).

¹⁵ Élő Gábor - Z. Karvalics László: Legyen infosztráda?. ABCD Interaktív magazin. 1995. 3.szám. 1995/09 (elektronikus kiadás).

társaságok által előmozdított, televízió nyugvó megoldástól. Mások szerint egyes fontos sajtóságok még hiányoznak: a valódi *hírközlő szuperpálya* nemcsak a számítógépes hálózatokat fogja összekapcsolni, hanem a hírközlés valamennyi eszközét is, a telefontól a rádió keresztül a műholdakig.¹⁶ Érzékelhető, még viták vannak afelől, hogy egyenlő-e az Internet az *infosztrádával*. Az viszont egyre inkább valószínű, hogy az Internet, vagy annak egy későbbi továbbfejlesztett változata, azzá válhat. Erre sok jel mutat: elindult az internetes televíziózás, internetes rádióadók régóta működnek, az Internet-alapú telefonálás immár hazánkban is kézzelfogható közelségbe került. De miért válhatott ez az elektronikus médium ilyen fontossá a XX. század végére?

A nyugati civilizáció minden lényeges eleme az információn nyugszik. Az információk létrehozása, hitelesítése, terjesztése modern létezésünk minden elemének tájékoztatásához és irányításához szükséges: a demokrácia, a vallás, a munkahelyi elömenetel, az egyének személyisége az információk áramlásától függ.¹⁷ A fejlődéssel ez az információs társadalom fokozatosan eltávolodik *papír-alapú* gyökereitől, megváltozik az információ folyásának és elérésének módja, egyre több információ válik elektronikus is, vagy csak elektronikus elérhetővé, és ez magával hozhatja, illetve hozza az Internet tömeges elterjedését. Napjainkra elmondható, hogy az Internet használatában gyakran az információk töménytelen mennyisége, rendszerezetlensége okoz gondot. Jól jellemzi ezt a helyzetet *Matthew Fuller*:

„Az Internet *elágazási pontot* képez az információ dinamikájában. Elrettentően összetett eredője az öt lehetővé tevő faktoroknak, és nem lehet azok egyszerű összegévé redukálni.”¹⁸

Természetesen annak, hogy az Internet a legfőbb információs csatornává válhat, veszélyei is vannak, mivel minden eddigi, befolyásolásra alkalmas médiumtól különbözik:

„Az Internetről beszélhetünk úgy, mint ami legjobb úton van afelé, hogy a „Nagy Testvér” végső, legfontosabb eszköze legyen, de úgy is, mint a jogfosztottak új reményéről.”¹⁹

Láthatjuk, egyre több és több információ jelenik meg az Interneten. Ezen információk közt elkerülhetetlenül találhatók olyanok is, melyek mások érdekeit, jogait sértik, tehát egyre inkább fontossá válik valamilyen szabályozás ezen információk tartalmával kapcsolatban.

2.1.3. Az Internet, mint kommunikációs forma

Elkerülhetetlen, hogy az Internetet, mint *kommunikációs formát* is szemügyre vegyük, hiszen az emberek mindenképp föltt kommunikációra használják az Internetet.²⁰ *Angelusz Róbert* szemléletesen jellemzi, hogy e kommunikáció mennyire sokrétű lehet az Interneten:

¹⁶ Az Internet. Valóság. 1998/10. 111.old. A *The Economist* cikke alapján

¹⁷ Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10.

¹⁸ Matthew Fuller: OKÁDÉK - mértéktelenség és mértékletesség a hálózatokon. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

¹⁹ Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10.

„Az Internet a legkülönbözőbb közönségnagyságok között képes kontraktust létrehozni: a két személy közötti kapcsolatteremtéstől a különböző kommunikációs formákon keresztül a széles nyilvánosság eltérő fokozataig. Az interaktivitás így a témák és a kommunikációs formák széles mezőnyében érvényesülhet. A kommunikáció tényleges csatornáit jelentősen kiterjedhetnek.”²¹

A fenti sorok jól rávilágítanak arra, hogy az Internetet a szólásszabadság tükrében nem vizsgálhatjuk úgy, hogy az egy egynemű dolog, egy egyszerű kommunikációs forma, hiszen az Internet alkalmas akár két ember, akár egy kisebb csoport, akár egész tömegek közötti kapcsolattartásra. Ennek a kérdésnek, vagyis, hogy a kommunikációnak e típusa hány emberhez szól, büntetőjogi vonatkozásai is lehetnek: az Internet és a *nagy nyilvánosság előtt* minősítés kérdése már a hazai bíróságok előtt is felmerült az ún. „fehérvári Internet-per”-ben, 1998-ban.

Az Internetet, mint kommunikációs eszközt, sokan csak, mint egy új szórakoztatási formát emelgetik. De ennél több az Internet. *Michael Strangelove* szerint:

„Az Internet *nem* egyszerűen egy új szórakoztatási formát jelent, hanem egy új korszak a kommunikáció és az önerőből való publikáció terén. Az elektronikus pamfletírók kora csendben elkezdődött.”²²

A fenti képet árnyalhatja tovább, hogy több szerző Habermas nyilvánosságkonceptiójához kapcsolódva az új elektronikus közösségeket a korabeli agórákhoz, szalonokhoz, kávéházakhoz hasonlítja.²³ Ebből a szemszögből már valóban érdekes a kérdés, van-e értelme szabályokat alkotni az Interneten való megszólalásra.

2.1.4. Az Internet, mint mennybéli háború

Egészen különleges szempontból közelít *Peter Lambron Wilson* az Internet fogalmához. *Wilson* a vallás és az Internet kapcsolatát vizsgálva állapította meg a következőket:

„Maga a Háló kifejezetten gnosztikus találmány, hiszen gyorsan, és hatékonyan túllép az anyagon. Vagyis alapjában véve *mennybéli háborúval* állunk szemben.”²⁴

Wilson ezen megállapítását annak ismeretében kell vizsgálnunk, hogy az Internetet eredetileg katonai célokra tervezték, atomháború esetére, és mint ilyen, akár túlélhet egy totális háborút, az anyag pusztulását is. Ez természetesen csak úgy képzelhető el, ha ennek a rendszernek, a hálónak nincsenek központjai, melyek megsemmisülhetnének. Ez azt is jelenti, hogy elvileg bármilyen beavatkozás hatástalan maradhat, ami az Internetet éri, akár fizikálisan-materiálisan, akár, ha egy kicsit tovább gondolkozunk, jogszabályokkal. Könnyű belátni, hogy az Internet

²⁰ Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10.

²¹ Angelusz Róbert: Az új kommunikációs technikák és a nyilvánosság. Világosság. 1998/4. 20.old.

²² Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10.

²³ lásd például J.R.Höfflich: Der computer als „Interaktives Massemedium” Zum Beitrag des Uses and Gratification Approach bei der Untersuchung Computer-vermittelter Communication. Publizistik. 1994/4.

²⁴ Peter Lambron Wilson: Net-vallás - háború a mennyben Az iszlám és az Internet. In: Buldozer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

teljesítette az elvárásokat, amelyeket tervezői vártak tőle; az Interneten fellelhető információ elpusztítása nem könnyű feladat: hiábavaló bármiféle nemzeti parancs bizonyos tartalom szolgáltatásának befejezésére, törlésére addig, amíg a Háló más, független pontján ugyanazon információ elhelyezhető, és egyben hozzáférhető is, mivel *egy nem centralizált rendszert nem lehet ugyanazon rendszeren belülről ellenőrzés alatt tartani.*²⁵

2.1.5. Az Internet, mint káosz

Mint fent láthattuk, az Internet ellenőrzése szinte lehetetlen feladat. Ezzel a hiánnyal akár jellemezhetjük is az Internetet. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróság legismertebb, és talán legfontosabb Internettel kapcsolatos ügye az ACLU v. Reno ügy volt. A tárgyalás során a felperesek egyik szakértője a következőképpen fogalmazott:

„Ami a sikert elérte, az pont a káosz, ami maga az Internet.”²⁶

Most még talán furcsának tűnhet, de az Internet káoszként való meghatározása szerintem találó, jól rátapint a lényegre, miszerint tulajdonképpen az Internetnek olyan központja, szervezettsége, szabályai nincsenek, mint más médiumoknak.

2.1.6. Összegzés

Összegzésként a feladat az Internet fogalmának teljes meghatározása. Mielőtt erre kísérletet tennénk, lássunk egy példát arra is, hogy a jog hogy próbál meg szabatos meghatározást adni arra, mi is az Internet. Az angolszász ítélkezési gyakorlatban már több esetben előfordult annak szükségessége, hogy az ügy bírójának meg kell határoznia, mi is az az Internet. Az egyik leghíresebb Internet-perben, a *Godfrey vs. Demon Internet*ben, a londoni High Court bírójája, *Morland* a következő fogalmat alkotta az Internetre:

„Az Internet egy világméretű számítógép hálózat. Többek között három készséggel rendelkezhetünk az Internet útján: az e-maillal, a World Wide Webbel és a Usenettel.”²⁷

Hiába tekintünk azonban erre a fogalomra, azokat a jelentésárnyalatokat, melyeket fentebb bemutattam, ez nem adja vissza.

De akkor mi is tulajdonképpen az Internet? Újból feltehető *Bakonyi Péter* kérdése, igaz kissé kibővítve: *világhálózat, technológia, új kultúra, új médium, információs szupersztráda, elágazási pont, kommunikációs eszköz, új szórakoztatási forma, mennybéli háború, maga a káosz?* A válasz ismét csak az lehet, hogy *az Internet mindez együttesen.*

Láthatjuk, nem könnyű pontosan megfogalmazni, mi is az a közeg - az Internet - amiről beszélni szeretnénk. Ha jogi szempontból nézünk a fent megfogalmazott fogalomra - ha egyáltalán fogalomnak tekinthetjük -, valószínűleg az elégtelen lenne. Erre nem lehetne szabályozást alapozni, vagyis ez a fogalom nem lenne elég pontos ahhoz, hogy meghatározzuk vele azt a valamit, amit szabályozni szeretnénk. De egyáltalán lehetséges-e pontos fogalmat alkotni? Ha nem, lehetséges lehet-e szabályokat alkotni rá?

²⁵ Peter Lambron Wilson: Net-vallás - háború a mennyben Az iszlám és az Internet. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

²⁶ Jóri András: Illetlenség a hálózaton. Café Babel. 1996. március. 109.old.

²⁷ <http://www.dispatches.demon.net/cgi-bin/framer.pl/pr/1999/pr1999-03-26a.htm>

2.2. Az Internet története

Az Internet fogalmának meghatározása közben már többször tettem utalást az Internet kialakulásának történetére. Ahhoz, hogy az Internet viszonylagos rendezetlenségét, technikai hátterét megértsük, ismernünk kell az Internet történetét.

A 60-as évek közepén a hidegháborús Egyesült Államok első számú hidegháborús agytrösztje, a *RAND Corporation*, új problémával találta magát szembe. Az immáron jelentős méretűvé nőtt, és stratégiaileg nagy fontosságú információs hálózatot valahogy meg kellett védeni egy atomháborús csapás esetén, ugyanis egy esetleges nukleáris csapás a legtökéletesebb hálózatot is darabokra zúzná. Egy olyan rendszer kialakítása volt a cél, amely az államokat, a városokat, és a katonai létesítményeket összekötné. A legnagyobb probléma ezzel kapcsolatban az volt, hogy olyan rendszert kellett kialakítani, amelynek nincsenek központjai, hiszen a központ esetleges elpusztulásával összeomlana a rendszer is. Ennek technikai megoldása az lett, hogy a hálózatot úgy alakították ki, hogy annak minden egyes pontja egyenértékű, *így önálló jagon alkothat, küldhet, és fogadhat üzeneteket.*²⁸ Az üzenetek csomagokra oszlanak, és ezek a csomagok az induló, forrás-csomóponttól tetszőleges úton jutnak el a célcsoomópontig, tehát egy-egy csomag útja a csomópontok között kiszámíthatatlan. Ez kevésbé hatékony rendszer, mint például a telefonhálózat, de sokkal megbízhatóbb, mivel az üzenetnek lehetősége van „kerülőutakat” tenni, ha a hálózat esetleg valahol sérült lenne.

A kutatásokba a *RAND*-en kívül bekapcsolódott az *MIT*, és a *UCLA* is. Az első kísérleti hálózatot Nagy Britanniában állították fel, 1968-ban. Hamarosan elkezdték az USA-ban kialakítani az első csomópontokat, melynek alapjai nagyteljesítményű szuperszámítógépek volta. Az első csomópontot a *UCLA*-n állították fel, 1969 őszén. Ezen év decemberére már négy csomópont működött, és ekkor a hálózatot *ARPANET* névre keresztelték. 1971-ben 15, 1972-ben már 31 csomópont működött.²⁹ 1973 jött létre a hálózat első nemzetközi kapcsolata, a londoni *UCL* egyetemmel. 1987-re már több mint tízezer számítógép kapcsolódott a hálózatra, 1990-re ez a szám megközelítette a háromezáztezret. Az Internetre kapcsolt számítógépek száma azóta évente megduplázódik, tehát exponenciálisan nő.³⁰

A hálózatot leginkább az egyetemi kutatók használták, kutatási eredményeik kicserélésére, kutatásaik összehangolására. A hálózat egyre inkább közhasználatúvá vált, egyre többen használták levelezésre, információcserére, tudományos projectekre. Megszületett az *ARPANET* levelezési listája is, mely lehetővé tette ugyanazon üzenet több hálózati előfizetőnek való elküldését.

Az *ARPANET* decentralizált fejlődése tette lehetővé, hogy a hálózat gyors növekedésnek induljon. Ebbe a hálózatba ugyanis bármilyen gépet be lehetett kötni, szemben a zárt vállalati rendszerekkel.

²⁸ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

²⁹ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

³⁰ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

Az eredeti kommunikációs szabványrendszert, az NCP-t³¹ 1977-ben felváltotta a TCP/IP³² modell. Ez az új rendszer lehetővé tette további hálózatok csatlakozását. 1983-ban a hálózat fejlődése elől elhárult az utolsó akadály is, *MILNET* néven levált az *ARPANET*-ről a katonai szárny, és ezzel a hálózat ellenőrzése megszűnt. Időközben a TCP/IP protokoll segítségével egyre több hálózat kapcsolódott össze, és e nagy hálózaton belül az *ARPANET* egyre kisebb alhálózattá vált.

Az amerikai tudományos, oktatási intézményeknek, a szuper-számítógépes központoknak az egész Egyesült Államok területére kiterjedő országos hálózatba történő bekapcsolásához a döntő anyagi és szervezési háttérrel egy kormányzati szerv, a *National Science Foundation* (NFS) adta. Így épült ki az NFSnet, amelyben a kis intézmények általában a hozzájuk földrajzilag legközelebb eső nagy intézményhez csatlakoztak bérelt postai vonalakkal, a nagy intézmények néhány szomszédos nagy intézményhez csatlakoztak, az átmenő forgalmat magukon kölcsönösen átengedték. Végül az egyes intézmények közötti rendszeres nagy forgalomnak, a megbízhatósági, tartalékolási igényeknek, a postai vonalak költségében meghatározó szerepet játszó távolságnak megfelelően kialakult egy az úthálózathoz hasonló, összetett számítógép-hálózati topológia. A jelentőssé váló átmenő forgalom indokolta, hogy ettől az intézmények helyi hálózatait és számítógépeit tehermentesítsék. Különálló, a hálózati adatsomagok kapcsolására dedikált számítógépek jelentek meg, amelyek a helyi hálózatot leválasztották, az átmenő forgalmat önállóan kezelték. Ezzel a hálózatban egy új funkcionális elem, a gerinchálózat jelent meg, amely a kapcsológépek segítségével a helyi hálózatoktól funkcionálisan függetlenül, de éppen azokat összekapcsolva működik. Az NFSnet tehát egy gerinchálózat, amely a tagintézmények által önállóan tulajdonolt és üzemeltetett helyi hálózatokat kapcsolja össze.

A hetvenes évek végétől a kompjúterhasználat egyre inkább terjedt, a TCP/IP szabadon hozzáférhető volt, az Internet egész hálózatokat kebelezett be - meglehetősen összevisszaságban. A TCP/IP szabadsága, és a hálózat decentralizált jellege miatt egyre többen férhettek hozzá a hálózathoz, igaz senki nem is akarta korlátok közé szorítani a rendszert.³³

A hálózatok hálózatának egyre szaporodó csomópontjait különböző alcsoportokra osztották. A külföldi számítógépeket földrajzi elhelyezkedésük alapján jelölték meg. A többit a hat fő Internet-ágazat szerint csoportosították: gov, mil, edu, com, org és net. A „gov” a kormány-, a „mil” a katonai-, az „edu” pedig az oktatási intézményeket jelölte, melyek természetesen elsőként születtek meg, mivel az ARPANET eredetileg a nemzetvédelmi kutatások technikai fejlesztésére jött létre. A „com” ezzel szemben a „kommerciális”, avagy kereskedelmi intézményeket jelölte. A nonprofit szervezeteket az „org” betűszó jelölte.³⁴

Az *ARPANET* formálisan 1989-ben szűnt meg, de funkciói jelentős javuláson átesve továbbéltek.

³¹ Network Control Protocol

³² Transmission Control Protocol, az IP jelölés az Internet Protocolt jelenti

³³ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

³⁴ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

1991-ben *Tim-Berners Lee*, egy CERN-ben dolgozó fizikus kidolgozta a *World Wide Web* (WWW) mint hipertext alapú rendszer elveit és megvalósításának a módját. Ezzel forradalmi változás következett be az Internet történetében. Olyan felhasználói felületet kapott a hálózat, amely egyrészt rendkívül felhasználóbarát, másrészt egységes módon és roppant egyszerűen képes kezelni bármilyen multimédia eszközt, és a velük való kommunikációt. Megjelentek a piacon a WWW használatát könnyítő böngészők, az új alkalmazásokat lehetővé tevő Java nyelv.³⁵ A World Wide Web ma az Internet egyik alrendszerét képezi. Ez az alrendszer napjaink egyik leginkább használt alrendszere az Internetnek.

A hálózat rohamos fejlődésnek indult, ami természetesen nem maradt hatás nélkül. Ez a hatás azonban nem szűkül le a közsférára, a katonai alkalmazásokra, a kereskedelemre. A tömeges használatnak hatása lehet a társadalomra is. Az úgynevezett *Metcalfé-féle* törvény szerint valamely hálózat értéke, vagyis a lakosság számára hajtott haszna nagyjából arányos a felhasználók számának négyzetével. (Pl.: egy telefonkészülék teljesen haszontalan, két telefon már hasznosabb, a telefon nyújtotta előnyöket akkor lehet legjobban kiaknázni, ha a lakosság zömének már van telefonja) Vagyis az Internet minél inkább elterjedté válik, annál nagyobb hatása lesz a társadalomra, annál hasznosabb - egyesek szerint károsabb - lesz számára.³⁶

A kilencvenes években az Internet látványos - szinte riasztó - növekedésnek indult. A TCP/IP-vel összeköttetésben álló központi gépek³⁷ száma 1988 óta minden évben megduplázódott.³⁸ A világon ma az Internet 170 országban van jelen, a hálózat regisztrált számítógépeinek száma 40 millió felett van. A felhasználók számát 100 millióra becsülhetjük. A felhasználók megoszlása földrészek szerint nagyon eltérő. Az összes felhasználók majdnem kétharmada (64%, tehát kb. 64 millió) az Egyesült Államokban és Kanadában van, bő egyharmada Európában és Ázsiában (Európában 19,75 millió, Ázsiában 14 millió). Dél-Amerikára alig több mint 1% jut (1,25 millió), Afrikára kerekén 1%.³⁹

2.3. Mire használható az Internet?

Bruce Sterling szerint az Internet alapvetően négy dologra használható: *levelezésre, vita-fórumokra, távoli számítógépek használatára és fájlküldésre*.⁴⁰ Ezt a megállapítást Sterling 1992-ben tette. Véleményem szerint napjainkra a *World Wide Web* használatát ehhez a felsoroláshoz, mint önálló elemet hozzáilleszthetjük.

A véleménynyilvánítás szabadságát, annak megvalósulását, illetve korlátait mind az öt közegben vizsgálhatjuk. Természetesen más és más problémákkal találkozhatunk ennek kapcsán. Napjainkra a World Wide Web egy sokmillió ember által naponta használt alhálózattá vált. Az itt megjelent közlés hatása ma már sokkal nagyobb lehet, mint egy levelezési-listáé. Sokkal nagyobb tömegekhez lehet információt eljuttatni ma már a World Wide Web segítségével, mint

³⁵ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

³⁶ Az Internet. Valóság. 1998/10. 111.old. A *The Economist* cikke alapján

³⁷ host computers

³⁸ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

³⁹ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

⁴⁰ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

azt egy levelezőlistával tehetnék. Találunk más lényeges különbségeket is. Egy levelezési lista olvasói köre, mindig behatárolt, csak az arra feliratkozottak olvassák, addig a World Wide Web felhasználóinak köre elvileg korlátlan. Egészen más korlátokat, határokat kell átlépnünk a különböző formák használatakor. Míg a World Wide Webet leginkább egy interaktív televízióhoz hasonlíthatjuk, addig az elektronikus levelezés leginkább a magánlevelezéshez, a hírcsoportok pedig az újságok, magazinok olvasói rovatához hasonlítanak. Látható, érezhető a különbség. Ezért is fontos, hogy a felhasználási módok között különbséget próbáljunk tenni a véleménynyilvánítás szabadságának tárgyalása során.

2.4. Az Internet jelenség

Már az Internet fogalmának meghatározására tett kísérlet során látható volt, hogy az Internet sokkal több annál, mint amit a fogalom technikailag takar. Ez a hálózat mára megváltoztatta a világot. Mint *Bakonyi Péter* írja:

„Az Internetnek a társadalom fejlődésére gyakorolt hatása csupán az ipari forradalomhoz mérhető.”⁴¹

Milyen mozgatórugói vannak ennek az Internet jelenségnek? Mi az, amivel ezt a hatást elérte?

„Az Internet nevű jelenség mélyén nem terabájtok és technika van, hanem kultúra. Az Internet valójában nem csupán egy új technológia kiteljesedése, hanem egy olyan új globális kultúráé, melynél az idő, a tér, a határok, sőt még a személyazonosság fogalmát is radikálisan át kell értelmezni. Egy olyan világban, amely a divat megszállottja, s amelyet a másságtól való félelem és az önmagunktól való elidegenedés jellemez, az Internet az emberi létezés alapvető hajtóerőjéhez való visszatérést jelenti: a kommunikációhoz és a közösséghez.”⁴²

Érdemes kiemelni a közösség szót. Az internetes közösség semmi máshoz nem hasonlítható. Ez az *első olyan „közösség” (vagy kisközösségek folyton alakuló összessége) a történelemben, ami tényleg az egész világot magában foglalja.*⁴³ Ennek a közösségnek, vagyis magának az *Internet-jelenségnek* alappillérei a *globalitás, a szabadság és az interaktivitás.* Az Internet globalitása kulcsfontosságú. Nemcsak kulturális, társadalmi, hanem jogi értelemben is. Egy világméretű közösség jogi szabályozása a jelenlegi nemzeti eszközökkel gyakorlatilag lehetetlen. Ebből a szempontból az Internet valóban úgy tűnhet fel, mint *jogmentes terület (rechtsfreier Raum)*⁴⁴ Ilyen értelemben véve az Internet valóban a „szabadság végső mentsvára, a demokrácia, a szólásszabadság soha nem látott, nagyszerű lehetősége, amit - ha veszélybe kerül - akár minden eszközzel is meg kell védenünk.”⁴⁵ Ha valóban az Internet a szabadság utolsó mentsvára, korlátok nélküli terület, akkor óhatatlanul káros elemek is meg-

⁴¹ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

⁴² Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10.

⁴³ Verebics János: Coltok szava. délidőben. <http://artur.mentha.hu/cikk.phtml?id=303>

⁴⁴ Herbert Burkert: Internet und Recht. Einführende Bemerkungen. Tagung Internet und Recht. <http://www.gmd.de/people/Herbert.Burkert/BurHSG.html>

⁴⁵ Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

jelenhetnek, és meg is jelennek. Az Internet ugyanis *rendkívül fogékony a terrorra*.⁴⁶ Peter Lambron Wilson - akinek igazán szellemes Internet felfogását már ismerjük (az Internet *mennybéli háború*) - magyarázata szerint ez azért van, mert az Internet alapvetően vallási jelenség, a vallás pedig eredendően erőszakos, akárcsak a szentség - és mindkettő a félelemhez és terrorhoz kötődik. Ha ezt a felfogást nem is fogadjuk el, de az látható, az Internet valóban fogékony az erőszakra, a politikai, vallási, szexuális erőszakra. Tovább folytatva Peter Lambron Wilson gondolatait, az erőszak az, ami miatt az Internet „nem fogja csodaként megmenteni a világot, mert terroristák fogják megszállni - a külvilág képviselői, és a külvilág azokat az országokat is magába foglalja, amelyekben az embereknek még telefonjuk sincs.”⁴⁷ Lehet, hogy Wilson félelmei túlzottak, de nem ő az egyetlen, aki az Internetre félve tekint: sokak szerint az Internet az utolsó vad határvidék (*the last wild frontier*), egy olyan ország, amelynek némely - erkölcsi aggályoktól mentesen - polgára tisztességtelenül, vagy épp bűnös úton kíván előnyökhöz jutni mások kárára.⁴⁸ Az Internet ezen „vad határvidék” jellege az, amely miatt újra és újra felmerül a korlátozás, a szabályozás gondolata.

De az Internet-jelenségnek nemcsak árnyoldalai vannak. Különbözik mivel magyarázható az, hogy az Internet közössége egyre növekszik. Az Internet kultúrája, a közösség rendkívül vonzóvá vált:

„Mindenki, akit a hatvanas-hetvenes években rabul ejtett a telefon, ma a Neten csüng, a telefon pedig mára olyan érdektelenné vált, mint a folyóvíz. Már senkinek sem mozgatja meg a fantáziáját, nincs benne semmi hókuszpókus, elvesztette minden vonzerejét. A varázslat a Netbe költözött.”⁴⁹

Korábban soha ennyi embernek nem volt meg a lehetősége, hogy ennyit és ennyi sok emberrel kommunikáljon. Ezek a polgárok, már egy új társadalom polgárai: a digitális társadalomé, *félismerhető résztvevőkkel, hősökkel és gazemberekkel, szabályokkal, metaforákkal, értékekkel, közös történelemmel és egyre növekvő szubkultúrákkal*.⁵⁰ György Péter szerint ez a kultúra mára annyira uralkodóvá vált, hogy a *digitális forradalom* által még nem érintett területek elkerülhetetlenül szegregálódnak, változatlanlanságuk, állandóságuk gazdaságilag, kulturálisan alkalmatlanná teszi őket a fejlődésre.⁵¹

⁴⁶ Peter Lambron Wilson: Net-vallás - háború a mennyben Az iszlám és az Internet. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

⁴⁷ Peter Lambron Wilson: Net-vallás - háború a mennyben Az iszlám és az Internet. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

⁴⁸ Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

⁴⁹ Peter Lambron Wilson: Net-vallás - háború a mennyben Az iszlám és az Internet. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

⁵⁰ Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10

⁵¹ György Péter: Digitális éden. Magvető. Budapest. 1998.

Miért ennyire vonzó közeg az Internet? Azért, mert „jelenleg még legalábbis az Internet a legnagyobb cenzúrázatlan kommunikációs médium a történelemben, s lehet, hogy az utolsó bátyája lesz a szabad beszédnek - mely egyébiránt történelmileg elég ritka jelenség.”⁵² Ez a szabad kommunikáció az, ami közösségnek mindent megér. A szabad információ - mely sokak szerint az Internet lényege - az, amely védelmében a közösség oly gyakran felemeli a hangját. „Az Internet a szabadság leghatalmasabb zászlóvivőinek egyike. Kifejezi az igazat mindazok számára, aki meg kívánják látni azt.”⁵³ Az internetes szubkultúrák tagjainak többsége is az információ egyfajta szabadságharcosnak tekinti magát. Világos értékeket fogalmaznak meg: védelmezői az Internet szabadságának, az utolsó szabad térnek. Az egyik legfeltűnőbb Internet szubkultúra a cyberpunk mozgalom, melynek céljai és fegyverei ugyanazok: az információ, a szabad hozzáférés és a minden ember közötti megosztás joga. *Michael Strangelove* szerint ez egyértelműen pozitív jelenség:

„Nagyszerű fordulata a sorsnak, hogy a kilencvenes évek fiataljai az információt nevezték ki kulcsfontosságú kérdésnek és a számítógépes hálózatokat tekintik a demokratikus szabadságjogok megtartásáért vívott harc új küzdőterének.”⁵⁴

Az Internet jelenség hatásai nemcsak az annak felhasználóira (a userekre) lesz hatással. Az élet minden területére behatol az Internet. Az új digitális életforma mindenki számára vonzóvá vált.

„Az elmúlt év slágere az e-mail azonosító volt, az ideje a [http://www. lesz.](http://www.lesz.)”⁵⁵, írta *György Péter* 1997-ben. Jól mutatja, hogy az Internet mára divattá vált. És az Internetben éppen annak kultúrája a vonzó, azaz maga az Internet jelenség. Milyen hatásai lehetnek annak, egyre tömegesebbé válik az Internet használata? Ugyanis ma még csak a *fejlődés elején tartunk. Az elkövetkező évtizedek további, ma még meg sem jósolható változásokat hoznak a társadalomban és az emberek személyes életében.*⁵⁶ *Michael Strangelove* kísérletet is tesz arra, hogy megjósolja, mi várható a jövőben:

„A mainál jóval nagyobb Internet teljesen átformálja majd az elképzeléseinket és a tapasztalatainkat a társadalomról, megváltoztatja az információhoz való viszonyunkat, megmutatja a tartalom győzelmét a stílus felett, és örökre megváltoztatja az önmagunkról, az időről, a térről és a Másikról való felfogásunkat, nagyon hasonlóan ahhoz, ahogy a világűrbeli látott Föld képe végérvényesen megváltoztatta a modern ember gondolkodását.”⁵⁷

Ha a fenti sorokra tekintünk, olybá tűnhet, hogy két egymásnak feszülő akarat húzódik meg az *Internet-jelenség* mögött. Az egyik oldalon ott az Internet közössége (a kis közösségek összessége), melynek az Interneten természetesnek tűnő igénye van arra, hogy az Internet használatával megszerzett szabadságát, és magát az Internet szabadságát megvédje, megtartsa.

⁵² Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10

⁵³ <http://www.isoc.org/Internet/conduct/truth/shtml>.

⁵⁴ Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10

⁵⁵ György Péter: Az ó-új világ. Magvető. Budapest. 1997. 140.old.

⁵⁶ Bakonyi Péter: Az Internet jelenség. Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április (elektronikus változat)

⁵⁷ Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10

A másik oldalon állnak a mindenkori nemzeti hatalmak, melyeknek célja az ellenőrzés megszerzése a Háló felett. Ez az ellenőrzés a közösség felé nagy valószínűséggel korlátokat jelent majd a felhasználóknak. Azonban minél több felhasználója lesz az Internetnek, annál nehezebb lesz e korlátokat beépíteni a rendszerbe. Egyelőre azonban még nem lehet tudni, hogy a kormányzatok hogyan próbálják majd akarataikat a Hálóra kényszeríteni, *de az biztos, hogy egy ilyen hatalmi és szabadság eszköz nem kerül el azok figyelmét sokáig, akik az „irányítópultnál” ülnek.*⁵⁸ Ismét feltehető a kérdés, hogy szabályozható-e az *Internet-jelenség*? Ugyanis olyan *intézmény ez, amely mindenfajta intézményesítésnek ellenáll.*

2.5. A jog és az Internet kapcsolata

„Az Internet mindenkié és senkié.”⁵⁹ Röviden így fejezhető ki annak a problémakörnek a lényege amely az Internet és a jog kapcsolata körül forog. Az első kérdés az, hogy tisztázzuk, van-e egyáltalán jog az Interneten. Több felfogás alakult ki, mind - a relatív - jogmentes terület felfogásának, mind annak a felfogásnak több követője van, miszerint az Internet szabályozott terület. Véleményem szerint az igazság valahol a két álláspont között helyezkedik el, vagyis már ma is vannak szabályok kifejezetten az Internetre, illetve vannak Internetre *is* alkalmazható szabályok, de vannak még az Internet jogának lefedetlen területei is.

Egyes - főleg korai - nézetek szerint az Internet egyáltalán nem igényel szabályozást, mivel az egy önszabályozó test (self-regulating body), nem igényel beavatkozást. és amelyben időről-időre az anarchia uralkodik el.⁶⁰ Az osnabrücker egyetem új médiák jogi kérdéseivel foglalkozó munkaközössége is úgy véli, hogy az Internet egyelőre még anarchisztikus, szabályozatlan terület. Az Interneten szerintük kialakult egy olyan normarendszer, amely ugyan nem jog, de a belső ellenőrzés elvégzésére képes.⁶¹ *André Ehlers* erről a normarendszerről a következőket írja:

„A világ egészére kiterjedő Cyberspace, kibertér lakói, a hálójárók (*Netziens*) íratlan viselkedési szabályait netikettnek, a háló etikettjének nevezzük. Itt a lényegi alapgondolat a „legyünk kölcsönösen tekintettel egymásra” parancsa (*das Gebot der gegenseitigen Rücksichtnahme*). Az, hogy a netikettől ennél több ma már el nem várható, gyakorlati úton igazolt. Épp ezért szükségesek írott törvények is, amelyek a háló jogi problémáit lényegükönél ragadják meg.”⁶²

⁵⁸ Michael Strangelove: A virtuális kultúra kialakulása és az elektronikus Gaia létrejötte. Online Access. 1993/10

⁵⁹ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

⁶⁰ Harry Javrepp: *An Introduction to the Law of the Internet. Part I. Information Technology Law Bulletin. Spring 1995.* <http://www.inforamp.net/javrepp/~kbspr.95.html>. idézi: Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

⁶¹ *Konkurrierende Rechtssysteme im Internet: Die Meinungsfreiheit im Rechtsvergleich der USA und Deutschlands.* http://www.jura.uni-osnabrueck.de/ak-inet/usa_d.htm. idézi: Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

⁶² André Ehlers: *Verantwortlichkeit für Informationen im Internet.* <http://www.jura.uni-osnabrueck.de/ak-inet.text.htm>. idézi: Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

Ezek az íratlan szabályok tulajdonképpen a mai napig hatnak, sőt folyamatosan fejlődnek, változnak. Ezek a szabályok azok, amelyeket a hazánkban elterjedt szóhasználat szerint *netikett*nek hívunk.

Az Internet terjedésével azonban kiderült, az önszabályozás nem elég, mert mindig akad egy kisebbség - ami a nagy számok törvénye alapján egyre nagyobb -, amely nem tartja tiszteletben azt. Természetesen egész más jellegű folyamatok is abba az irányba terelték a hálózatot, hogy elkerülhetetlen legyen azt szabályozni. Talán a legfontosabb ezek közül az, hogy az Interneten a gazdasági szféra, és ezen belül kiemelkedően a kereskedelem jelenléte ugrásszerűen megnőtt. Nem igényel különösebb bizonyítást, hogy a tiszta forgalmi viszonyok mind a kereskedők, mind az állam jogos igényei közé tartoznak. Szintén a szabályozás elkerülhetetlensége felé visz az államnak az az igénye, hogy a mind nagyobb internetes Közösséget ellenőrzése alá vonja. Egy másik a szabályozás igényét előhívó okcsoportra *Philipp Riesenkauff* hívta fel a figyelmet: a hálózatok üzemeltetői azzal hárítják el saját felelősségüket, hogy tárhelyeik ellenőrzése azok napról-napra növekvő mérete miatt számukra fizikailag lehetetlen. Nem lehet tehát elkerülni, hogy az állam a jog eszközeivel be ne avatkozzék.⁶³

Talán érzékelhető, az Internet eljutott a fejlődés egy olyan szintjére, amelynek egészséges működése jogi szabályok nélkül nehezen elképzelhető. Természetesen vannak, akik szerint az Internet soha nem volt jogmentes terület.

David R. Johnson és *David G. Post* 1996-os tanulmánya⁶⁴ szerint a kibertér minden, csak nem anarchikus. Az Internet szabályozott tér, és ez egyre jobban megmutatkozik.

Korábban már említettem *Herbert Burkert* kérdését, azaz hogy *jogmentes terület*-e az Internet. *Burkert* válasza a kérdésre igen, fellelhető az Interneten is alkalmazható jog, vagyis van ilyen jog. Szerinte megfelelő keretek között alkalmazott kiterjesztő jogértelmezéssel szabályozhatóak az internetes viszonyok. A kérdés mindig csak az, hol húzódnak ezek a határok. Természetesen az Internet jogának megvannak a sajátosságai, melyek maguknak a netes életviszonyoknak máshoz nem hasonlítható jellegéből fakadnak, hiszen a szabályozás csak így lehet hatékony, csak így érheti el célját.

Az egyik legjellegzetesebb tulajdonsága ennek a térnek, hogy tulajdonképpen nincsenek határai. Az Internet, mint tér nem szabdalható fel a nemzetközi jog szerinti határokkal. A szabályozásnak erre a problémájára *Dalzell* amerikai bírósági ítéletében az *ACLU v. Reno* ügyben szemléletes példával hívta fel a figyelmet:

„A pornográfia, ha mondjuk Amszterdamból jön, nem lesz kevésbé vonzó az Internetet figyelő gyermek számára, mint az a pornográfia, ami New York Cityből jön, s Amszterdam polgárai kevés hajlandóságot éreznek, hogy a CDA rendelkezéseit betartsák.”⁶⁵

⁶³ Philipp Riesenkauff (*Rechtsprobleme des Internet*. <http://www.jura.uni-tuebingen/de/...moeschel/seminar97/riesenkampff.htm>. idézi: Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

⁶⁴ David R. Johnson. David G. Post: Law and Borders - The Rise of Law in Cyberspace. http://www.cli.org/X0025_LBFIN.html. idézi: Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

⁶⁵ *ACLU v. Reno*. *Dalzell*: 5. Protection of Children from Pornography. idézve: Györfi Tamás: Szólás-szabadság az Interneten: jegyzetek a *Reno v. Aclu*-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 245.old.

Az internetes viszonyokat igazán különössé ez a nemzetközi tulajdonsága teszi. A hálózaton nem ritka az a jogi helyzet, amikor az egymással szemben, vagy vitában álló felek különböző államok állampolgárai illetve honosai. Természetesen ilyenkor a nemzetközi magánjog, az euro-jog, a nemzetközi szerződések szabályaira is figyelemmel kell lenni, e szabályok ugyanis az internetes jogviszonyokra értelemszerűen alkalmazhatók és alkalmazandók. Az Internet, mint sajátos és új médium azonban jogi kollíziós kérdések sorát vetheti fel, mely - elsősorban az illetékesség sokszor nyitott kérdésére tekintettel - az érintett országok között a jogbiztonság hiányához vezethet.⁶⁶

Az Internetnek ez a nemzetközi tulajdonsága egyenesen szükségessé teszi azt, hogy a rá vonatkozó szabályozás is nemzetközi szinten szülessen meg. Ez az igény azonban további problémákat vethet fel: ha az Internetet óhajtjuk szabályozni, vagy ha úgy tetszik, annak jogát létre akarjuk hozni, vagy összehangolni, akkor nem csupán a nemzetközi jogalkotás hagyományos problémáival találjuk szembe magunkat. Mivel az Internet egy egész világot átfogó hálózat, ezért a szabályozás során elkerülhetetlen lenne a különböző jogrendszerek, jogcsaládok ütközése. Az csak tovább bonyolítja a helyzetet, hogy véleményem szerint az Internet-jog, mint olyan csak egy gyűjtőfogalom. Az internetes viszonyokban szembe találhatjuk magunkat mind polgári-, büntető-, alkotmány-, stb. jogi kérdésekkel. *Verebics János* az egyik tanulmányában⁶⁷ fel is hívja arra a figyelmet, hogy a kontinentális jogrendszerekben tulajdonképpen annak a kérdésnek az eldöntése is komoly nehézségeket okozhat, hogy az Internet jogát mely jogág alá soroljuk be. Mint a tanulmányból kiderül, erre egyértelmű válasz nem is adható. További nehézséget okozhat egy esetleges szabályozás során az Internet azon tulajdonsága, hogy mind technikai, mind tartalmi értelemben rendkívül gyorsan változik. Nagy a veszélye tehát annak, hogy a megszülető szabály egyes részei gyorsan elavulttá válhatnak. Rendkívül fontos kérdésnek tartom tehát a szabályozás technikáját az Internet-jog szempontjából.

Látható, az átfogó szabályozás megalkotása nagyon nehéz feladat, hiszen az Internet egészen új, globális jogi problémákat vetett fel, és amely problémákra a kielégítő válasz szintén csak globális szemléletű lehet. Ez - az egyébként 1996-os - kísérlet az Internet-jog megközelítésére alkotmányjogi és törvénykezési szempontból tetszetős ugyan, de bizonyos területeket nem dolgoz ki eléggé. Ilyen a „hagyományos” polgári jogi-kereskedelmi viszonyok internetes vetülete (ami gazdasági szempontból talán a legfontosabb, legdinamikusabban fejlődő net-jogág), s ilyen a jogalkalmazás (törvényi jog-bírói jog) alapvető konfliktusa is (az internetes életviszonyokra analógiával más jogterületek intézményeit kell alkalmazni mindaddig, míg magas szintű jogszabályok nem születnek). Nagy a valószínűsége azonban annak, hogy ezek az igények csak nagyon lassan elégülnek ki. Addig is egyre inkább várható, hogy a mind nagyobb számban felmerülő jogi problémákra a nemzeti jogalkotások fognak választ adni.

⁶⁶ Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

⁶⁷ Verebics János: A tér, a szabadság és a normák. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

3. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

3.1. Bevezető a véleménynyilvánítás szabadságának tárgyalásához

A gondolatok és a vélemények megszületése, annak kifejezésre juttatása egyidős az emberiséggel. Az emberiség történetének korábbi korszakaiban azonban nem voltak adottak azok a feltételek, azok a közvetítő eszközök, amelyekkel szélesebb tömegekhez el lehetett volna juttatni ezeket az információkat. A könyvnyomtatás feltalálása adta meg az első lehetőséget arra, hogy a gondolatok valóban nagyobb tömegekhez is eljussanak. A XVIII. század közepétől az írott szó, a sajtó jelentősége felértékelődött a politikai nyilvánosság kialakulásával. Erre az időszakra tehető a véleménynyilvánítás szabadságának első felértékelődése, igaz, itt még sokkal inkább a sajtó szabadságán volt a hangsúly, és nem az egyén véleménynyilvánítási szabadságán. A XX. század technikai változásai, a tömegkommunikáció új, elektronikus eszközeivel véget vetettek a nyilvánosság nyomtatott szó által uralt időszakának. Az új kommunikációs eszközök, bevonták a tömegeket a nyilvánosságba, ami fontos következményekkel járt. Kitérült a politikai folyamatok résztvevőinek, de legalábbis szemtanúinak köre. A politika ezen folyamatok hatására immár az országok, sőt gyakran az egész világ szeme láttára zajlik.⁶⁸

A véleménynyilvánítás szabadsága fejlődéséhez sajnos egy világméretű kataklizmára, és súlyos tapasztalatokra volt szükség. Ezek a tapasztalatok mutatták meg, hogy a faji, etnikai, nemzetiségi, vallási szempontú alsóbb vagy felsőbbrendűséget hirdető nézetek, a gyűlölködés, megvetés, kirekesztés eszméinek terjesztése, széles nyilvánossághoz jutása az emberi civilizáció értékeit veszélyeztetik. Ezek az események bebizonyították, hogy az emberek meghatározott csoportja elleni gyűlöletkeltési szándékot kifejező megnyilvánulások alkalmasak a társadalmi feszültségek kiélezésére, a társadalmi harmónia és béke megzavarására, legsúlyosabb kifejtésben a társadalom egyes csoportjai közötti erőszakos összeütközésekre. Bebizonyosodott, és napjainkban újra és újra bebizonyosodik - gondoljunk csak a Koszovói etnikai katasztrófára -, hogy gyűlölet felkeltésére alkalmas nézetek, eszmék korlátok nélküli kinyilvánítása, és a széles nyilvánossághoz eljuttatása súlyos következményekkel járhat. A gyűlöletkeltő megnyilvánulások megakadályozzák, hogy az emberek, és azok bizonyos közösségei harmonikus kapcsolatban éljenek más csoportokkal. A szélsőséges gondolatok korlátlan terjesztése szétszakíthatja a társadalmat, erősítheti a szélsőségeket, az előítéletességet és intoleranciát.

A véleménynyilvánítás szabadságára azonban ezzel ellentétes folyamatok is hatást gyakoroltak. A totalitárius rendszerek, legyenek volt akár fasiszta, akár kommunista diktatúrák, súlyosan korlátozták a véleménynyilvánítás szabadságát. Elmondható, hogy amikor a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozták, sérelmet szenvedett a társadalmi igazságosság, az emberi kreativitás, csökkent az emberben rejlő képességek kibontakozásának lehetősége. A káros következmények nem csupán az individuum, hanem a társadalom életében is megmutatkoztak és az emberiség fejlődésének sok szenvedéssel járó zsákutcájához vezettek.

Kitűnik a történelmi tapasztalatokból, hogy mily lényeges jog a véleménynyilvánítás szabadságáé. Az Alkotmánybíróság a 30/1992 (V.26.) határozata indoklásában meghatározta ennek a fontos jognak a természetét. Az Alkotmánybíróság szerint *a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen „anyajoga” többféle szabadságnak, az ún. „kommunikációs” alapjogoknak. Ebből eredő külön nevesí-*

⁶⁸ Halmai Gábor: Az új médiumok és az állam. Világosság. 1993/4. 3.old.

tett jogok a szólás és a sajtószabadság, amely utóbbi felőleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát. Tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága. Ez utóbbiak tiszteletben tartásáról és védelméről az Alkotmány 70/G. §-ában külön is rendelkezik. A véleménynyilvánítási szabadsághoz kapcsolódik a lelkiismereti és vallásszabadság (60. §), valamint a gyülekezési jog is (62. §).

Ez a jogegyüttes teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban.

Természetesen nem csak a magyar Alkotmánybíróság ismerte fel a véleménynyilvánítás szabadságának fontos szerepét. Többek között említhető, hogy a német alkotmánybíróság következetesen képviseli a közügyek úgyszólván korlátlan vitathatóságának egy demokráciában oly nemes eszméjét.⁶⁹

A „*Médiák európai kartája*”⁷⁰ indoklásában szintén ezeknek az eszméknek a fontosságáról olvashatunk:

„Az igazi demokrácia elvei, a jog jelentősége és az emberi jogok tisztelete az alapja az együttműködésüknek, a véleménynyilvánítási és információs szabadság pedig az elveik alapvető eleme. Ez a szabadság szükséges minden emberi lény társadalmi gazdasági, kulturális és politikai fejlődéséhez, és feltétele a társadalmi és kulturális csoportok, a nemzetek és a nemzetközi közösség fejlődésének. Mindenféle információnak a határon át történő szabad forgalma és széleskörű terjesztése fontos eleme a nemzetközi egyetértésnek, a népek közeledésének és a kultúra gazdagításának.”⁷¹

3.2. A véleménynyilvánítás szabadsága, mint alapvető jog

3.2.1. Az alapvető jogok

A politikai és társadalmi küzdelmek során a belső és nemzetközi okmányokban megfogalmazást nyertek az ember, a polgár, az állampolgár, a különböző természetes vagy céltudatosan létrehozott emberi közösségek létét, méltóságát, szabadságát, kibontakozását, fejlődését szolgáló jogok. Ezeket a nemzetközi okmányokban és alkotmányokban vagy más alapvető törvényben megállapított jogokat méltán nevezhetjük közös megjelöléssel *alapjogoknak*.⁷² Az „alapjog” kifejezés első alkalmazása a német alkotmányozás terméke. Az 1849. március 28-án kihirdetett német birodalmi alkotmány rendelkezik az alapjogokról. A II. világháborút követően gyorsult meg az alapjogok fajtáinak, tartalmának, biztosítékainak és korlátainak kimunkálása, meghatározása. Ennek a folyamatnak az eredménye az a közel 150 nemzetközi nyilatkozat, szerződés, egyezmény, egyezségokmány, és az emberi és állampolgári alapjogokra vonatkozó alkotmányi és egyéb belső jogi rendelkezés.

⁶⁹ Halmai Gábor: A német polgár elvesztett becsülete?. Világosság. 1995/8-9. 81.old.

⁷⁰ „Charte européenne des médias”

⁷¹ Zoltán Ödön: Az audiovizuális közlés szabadságáról. Magyar Jog. 1992. 3.sz. 147.old.

⁷² Ádám Antal: Az emberi és állampolgári alapjogok jellegéről és korlátairól. In: Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. szerk.: Kiss László. Pécs. 1996.

Az alapjogokat az „egyetemes jogok” szintjére emelték a legfontosabb nemzetközi dokumentumok, így az Egyetemes Nyilatkozat, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, valamint három regionális konvenció, az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok 1950. évi Európai Egyezménye, az Emberi Jogok 1969. évi Amerikai Egyezménye, és az Emberek és Népek Jogainak 1981. évi Afrikai Chartája. Az egyetemesség igénye az Egyetemes Nyilatkozat 28. cikkében meg is jelenik:

„Minden személynek joga van ahhoz, hogy mind a társadalmi, mind a nemzetközi viszonyok tekintetében olyan rendszer uralkodjék, amelyben a Nyilatkozatban megállapított jogok és szabadságok teljes hatállyal érvényesülhetnek”.

Az alapjogok nemzetközi katalógusának bővülésével is magyarázható az, hogy az újabb alkotmányok alapelveket és alapjogokat meghatározó rendelkezéseinek száma és terjedelme rendkívül megnövekedett.

Az irodalom az alapjogok három nagyobb vonulatát különbözteti meg. A polgári átalakulás kezdetén a személyi szabadságjogokra, a tulajdon és a szerződés szabadságára, majd a közösségi vagy politikai szabadságjogokra, ezt közvetően pedig a gazdasági, szociális, kulturális és egészségvédelmi jogokra helyeződött a hangsúly. Korszakunkban mindegyik jogcsoport gyarapodása mellett megjelent az alapjogok ún. harmadik generációja, amelynek összetevői közé főleg a népek békéhez, fejlődéshez, a természeti javak öröksége arányos hasznosításához való jogát, az egészséges környezethez, a *tájékozódáshoz és a tájékoztatáshoz való jogot* sorolják.⁷³

3.2.2. A véleménynyilvánítás szabadsága, mint alapvető jog a nemzetközi és nemzeti dokumentumokban

Már „Az ember és polgár jogainak” 1789-es francia Deklarációja is foglalkozott a véleménykinyilvánításának szabadságával:

„Gondolatainak és véleményének szabad kinyilvánítása az ember egyik legbecsesebb joga. Így tehát minden polgár szabadon nyilatkozhat szóban, írásban, nyomtatásban; de a törvényben megállapított minden esetben felelős azért, ha visszaél a szabadsággal.”

Mára ennél lényegesen gazdagabb tartalommal határozzák meg a vélemény illetve a kifejezés szabadságát. A vélemény szabadság tartalmának, illetve tartalmi gazdagodásának kiemelkedő alapjogi jelentősége a modern demokráciák alkotmányos gyakorlatában széles körben tapasztalható.⁷⁴

A véleménynyilvánítás, a közlés szabadsága több fontos dokumentumban megjelenik.

Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok 1950-ben elfogadott római Egyezményének 10. cikkében:

„Mindenkinek joga van a kifejezés szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképfelvétel működését engedélyhez kössék.”

⁷³ Ádám Antal: Az emberi és állampolgári alapjogok jellegéről és korlátairól. In: Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. szerk.: Kiss László. Pécs. 1996.

⁷⁴ Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága. Acta Humana. 1998. 30.sz. 6.old.

A Római Egyezmény 10. cikke az információszabadságot és - mint később látni fogjuk - annak korlátait hirdette meg. Szükséggé vált azonban a szabadság továbbfejlesztése konkrét rendelkezésekkel. Ezt a feladatot a *Miniszterek Bizottsága* a véleménynyilvánítási és információszabadságról hozott *Nyilatkozatával*⁷⁵ végezte el, amelyet általában a „*Médiák európai kartája*” néven ismernek. Ez a véleménynyilvánítás és az információ szabadsága mellett elsősorban a médiák szabadságát és autonómiáját tartja szem előtt.⁷⁶

Az indokok és célok megjelölése után a Nyilatkozatban az *Európa Tanács* tagállamai elhatározták, hogy hatásosabbá tegyék az együttműködést azért, hogy:

- „a) védelmezzék minden személy jogát a véleménynyilvánítás és információ szabadságára;
- b) oktatással és neveléssel előmozdítsák a véleménynyilvánítás és információszabadság tényleges gyakorlását;
- c) segítsék az információ szabad forgalmát, hogy ezzel is hozzájáruljanak a nemzetközi megértéshez, a meggyőződések és a hagyományok jobb ismeretéhez, a vélemények különbözőségének tiszteletéhez és a kultúra kölcsönös gazdagításához;
- d) a kommunikációs eszközök területén tegyék közzismertté tapasztalataikat és ismereteiket;
- e) tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy az új információs és kommunikációs szolgáltatásokat és technikákat - amikor rendelkezésre állnak - a véleménynyilvánítási és információszabadság területének növelésére ténylegesen igénybe vegyék.”

A *Polgári és Politikai Jogokról* szóló, az ENSZ keretében 1966. decemberében elfogadott Nemzetközi Egyezségokmány *19. cikke* szerint:

„1. Nézetei miatt senki sem zaklatható.

2. mindenkinek joga van a szabad kifejezésre, ez a jog magában foglalja a mindenfajta adat és gondolat határokon való tekintet nélküli - szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő - keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.”

Az *NSZK 1949-es alaptörvényének 5. cikkében*:

„(1) Mindenkinek joga van arra, hogy véleményét szóban, írásban és képen szabadon kifejezze és terjessze, valamint arra, hogy az általánosan hozzáférhető forrásokból akadálytalanul tájékozódjék. A sajtószabadság és a rádió valamint film útján történő hírközlés szabadsága biztosított. Cenzúrának nincs helye.”

Az *1978-as spanyol alkotmány 20. cikkében*:

„(1) Mindenkit megilletnek az alábbi jogok:

- a) a gondolatok, eszmék és vélemények szóban, írásban vagy a kifejezésbármely más módján történő szabad kifejtése és terjesztése;
- b) az irodalmi, művészeti, tudományos és technikai alkotás szabadsága; a tanítás szabadsága;

⁷⁵ Déclaration sur la liberté d'expression et d'information

⁷⁶ Zoltán Ödön: Az audiovizuális közlés szabadságáról. Magyar Jog. 1992. 3.sz. 147.old.

c) valós információ szabad közlése és megszerzése bármilyen terjesztési eszköz útján. E szabadságjog gyakorlása kapcsán törvény szabályozza a lelkiismereti fenntartás kérdését és a szakmai titok védelmét.

(2) ezeknek a jogoknak a gyakorlását nem korlátozhatja semmiféle előzetes cenzúra”

A magyar *Alkotmány* 61.§-ában:

„(1) Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát.”

Megállapítható, hogy a második világháborút követő fejlődés következtében a véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus államokban már nemcsak a személy önrendelkezési jogának eszköze és megnyilvánulása, hanem széleskörű közérdekű rendeltetés betöltésére hivatott, melynek szerepe az, hogy a vélemény szabad áramlása és ütközése révén alakulhasson a közvélemény, a közhatalmi szervek működésének kritikai értékelése és tárgyilagos megítélése, a közérdekű ügyekben való társadalmi állásfoglalás.

A nemzetközi okmányokban a véleményszabadság kiegészült a vélemény szabad és megalapozott alakulását megkönnyítő, alátámasztó információk kutatására, keresésére, a közérdekű információkhoz való hozzájutásra, sőt a közérdekű tényekről, eseményekről való tájékoztatásra vonatkozó jogosultsággal, az ún. információszabadsággal.

Fontos, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát megkülönböztessük a *kifejezés szabadságától*, melybe a vallás, a tudomány, a művészet, a tanítás, stb. joga is beletartozik.

3.2.3. Szólásszabadság, vagy a kifejezés szabadsága?

Láthattuk, a véleménynyilvánítás szabadsága, mint anyajog, több jogot is magába foglal. Ezek egyik legfontosabbika a szólás szabadsága. Ennek fogalmi meghatározása, a fogalom pontosítása segít annak a körnek a meghatározásában, melyben a véleménynyilvánítás szabadságát vizsgálhatjuk.

Ádám Antal véleménye szerint a szólásszabadság, mint fogalom nem elég tág az alája tartozó jelenségkör leírására. Szerencsésebb a *kifejezés* szabadságát *genus proximumnak* minősíteni. A vélemény ugyanis, akár tudatos, akár reflexszerű, de mindenképpen állásfoglalást jelent. A kifejezés szó igénybevétele azonban alkalmas nemcsak a saját, hanem mások véleményének vagy pusztá tények, események, tehát egyszerű információk közlésének jelzésére is. A kifejezés szó nem szűkül le a szólásra, hanem magában foglalja a gondolat, a vélemény, a meggyőződés, az információs adat, a hit, az érzés, az intuíció kifejezési módozatainak és eszközeinek szinte felsorolhatatlan sokféleségét.⁷⁷

A kifejezés szabadsága napjainkban egyre inkább vizsgálható tömeges méretekben is. A tudományos-műszaki haladás következtében a véleménynyilvánítás, a véleménycsere, a tájékoztató, a tájékoztatás, a befolyásolás lehetőségei és ténylegesen alkalmazott formái hatalmasra növekedtek. Korunkban nemcsak a tájékoztatás, az információk átadásának technikai lehetőségei gyarapodnak, válnak tömegessé, hanem magára az információra, és az információ átadására való igény is. *A tömegközlés szabadsága, mint alapjog a vélemények, és a nem vélemény jellegű információk tömeges közlésének, azaz tömeges kifejezésének szabadságát jelenti.*⁷⁸

⁷⁷ Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága. Acta Humana. 1998. 30.sz. 8.old.

⁷⁸ Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága. Acta Humana. 1998. 30.sz. 10.old.

A tömeges kifejezés szabadsága főként az írott, nyomtatott sajtó révén, és - napjainkban egyre inkább - elektromos, vagy audiovizuális médiumok közvetítésével valósul meg.

3.3. Az alapjogok korlátozása

3.3.1. Az alapjogok korlátozása általában

Láthattuk, milyen következményekkel járhat, ha egy alapjog elveszíti korlátait. Hogy a korlátokra szükség van, arra már *John Locke* is rámutatott:

„A szabadság nem abban áll - miként mondják -, hogy mindenkinek szabad azt csinálnia, amihez kedve van. (Hiszen ki lehetne szabad, ha bárki más kénye-kedve szerint parancsolgatna neki?) Hanem abban, hogy tetszése szerint mindenkinek szabad rendelkeznie saját személyével, cselekedeteivel, birtokaival és egész vagyonával ama keretek között, amelyeket engedélyeznek a törvények, melyeknek alá van vetve, miközben nincs alávetve senki más önkényes akaratának, hanem szabadon követheti a sajátját.”⁷⁹

Az alapjogok érvényesülésének elengedhetetlen feltétele, hogy *pontosan és korszerűen* meg legyenek határozva korlátozásuk feltételei lehetőségei, módozatai, határai. Amint az alapjognak, úgy a korlátozásnak is az alkotmányon kell nyugodnia, mivel az alkotmánnyal ellentétes korlátozás már alapjogsértésnek minősül. A korlátozás lehetőségét, feltételeit, módját és terjedelmét vagy magának az alkotmánynak, vagy alkotmányi felhatalmazás alapján és keretek között törvénynek kell meghatároznia. A korlátozás csökkenti az alapjog védelmi hatását, más alkotmányos célok, értékek, érdekek védelmében legitimálja az alapjogba való állami beavatkozást, szűkíti a jogosított igényeit és megnyilvánulási esélyeit.⁸⁰

Az Alkotmánybíróság több ítéletében is foglalkozott az alapjogok korlátozásával.⁸¹ A testület véleménye szerint az állam akkor korlátozhatja az alapjogokat, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozónak mindig a cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Az alapvető jog tartalmának korlátozása alkotmányellenes, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan.

Az alapjogok korlátozásának differenciált rendszere alakult ki a nemzetközi dokumentumokban. Megállapítható, hogy az alapjogok legnagyobb része nem lehet *korlátozásmentes, abszolút jog*. A korlátozás szükségszerűen következik az ember és az alapjogok társadalmi, közösségi kötöttségeiből, az erőszakmentesség, a kiegyensúlyozott, békés emberi együttélés

⁷⁹ John Locke: *Értekezés a polgári kormányzatról*. Budapest. 1986. 77.old.

⁸⁰ Ádám Antal: *Az emberi és állampolgári alapjogok jellegéről és korlátairól*. In: *Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből*. szerk.: Kiss László. Pécs. 1996. 437.old.

⁸¹ többek között: 30/1992. (V.26.). 64/1991.(XII.17.) ítéletek

kétségtelenül szükséges előnyeiből, az egyénnek, a közösségnek a népeknek és a nemzeteknek nemzetközi okmányokban is rögzített értékprioritásaiból.⁸²

Melyek azok az értékek, érdekek, jogok amelyek védelme érdekében az alapjogok korlátozása következhet be? *Ádám Antal* szerint⁸³ a következő esetekben lehet helye az alapjogok korlátozásának:

1. Mások hasonló jogainak érvényesülése,
2. az alkotmányban meghatározott egyéb alapelvek, értékek és intézmények megfelelő érvényesülése, megvalósulása, illetve funkcionálása,
3. az alapjogok véletlenszerű, kiszámíthatatlan és ezáltal súlyos hátránnyal járó kollíziójának megelőzése.

Általánosságban tehát elmondható, hogy az alapjogok korlátozása nem lehet önkényes. A korlátozás szabályozása nem lehet esetleges, a korlátozásnak az alapjogok és az alkotmányos rend egyéb összetevői egymáshoz illeszkedő optimális érvényesülését szolgálva, elengedhetlenül szükségesnek, alkalmasnak és ésszerűen arányosnak kell lennie.

3.3.2. A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása

Mint azt a nemzetközi jogi és az alkotmányi szabályozásokból látni fogjuk, a szólás-, a kifejezés-, a véleménynyilvánítás szabadsága nem abszolút jog. Bizonyos helyzetekben elkerülhetetlen a korlátozás. Már 1878-ban a Csemegi Kódex miniszteri indokolása is felhívta a figyelmet a korlátlan szólásban rejlő veszélyekre:

„Az eszmék szabad közlése, aminek legszebb vívmányait köszönheti az emberiség, éppoly ártalmassá válhatik, mint a tűz, mely világít és melegít, de mely ellenőrizetlenül és féktelenül csapongva, igen gyakran nagy szerencsétlenségnek, sok nyomornak és pusztulásnak lett már okozója.”

A véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának különös jelentőségére az Alkotmánybíróság is felhívta a figyelmet a 30/1992 (V.26.) határozatában:

„Valamennyi alkotmányos alapjog tekintetében fontos kérdés, hogy azokat lehet-e, és milyen feltételekkel megszorítani, korlátozni, kollíziójuk esetén milyen szempontok alapján kell a prioritást meghatározni. A véleménynyilvánítás, illetve az ebbe beletartozó sajtószabadság esetén ez a kérdés kiemelt jelentőséget kap, mivel ezen szabadságok a plurális, demokratikus társadalom alapvető értékei közé tartoznak.”

Az Alkotmánybíróság egy másik döntéséhez [20/1997 (III.19.)]írt különvéleményében *Lábady Tamás* és *Sólyom László* szintén erre a különleges helyzetre hívja fel a figyelmet:

„A szólásszabadság korlátozása nemcsak súlyos következményei miatt vizsgálandó különös gondossággal, hanem azért is, mert alkotmányos határait nézve igen részletes és szerteágazó feltételrendszert alakított ki az alkotmánybírósági gyakorlat (Magyarországon is).”

⁸² *Ádám Antal*: Az emberi és állampolgári alapjogok jellegéről és korlátairól. In: Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. szerk.: Kiss László. Pécs. 1996. 438.old.

⁸³ *Ádám Antal*: Az emberi és állampolgári alapjogok jellegéről és korlátairól. Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. szerk.: Kiss László. Pécs. 1996. 438.old.

Az alapjogok korlátozására nemzetközileg két jelentős modellt találunk, amelyeket a korlátozás ideáltípusainak is tekinthetünk.⁸⁴ Az első modell az amerikai, melyben az alkotmány alig ad támpontokat az államnak, hogy meddig mehet el a korlátozásban. A korlátozással kapcsolatos jogértelmezés feladatát a bíróságoknak kell elvégezniük. A másik ideáltípus a kontinentális nyugat-európai, melyben az alaptörvény pontosan körülírja a törvényhozó mozgásterét a korlátozás tekintetében, és ennek betartását az alkotmánybíróság ellenőrzi.

A korlátozás lehetőségeit több nemzetközi jogi példában, és alaptörvényben vizsgálni lehet:

Az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok római Egyezményének 10. cikkében az alábbi rendelkezéseket találjuk:

„E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedésnek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya a következőképpen rendelkezik:

„3. Az e cikk 2. bekezdésében meghatározott jogok gyakorlása különleges kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva az bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít és amelyek

(a) mások jogainak vagy jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg

(b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közerkölcs védelme érdekében szükséges.”

Az NSZK 1949-es alaptörvényének rendelkezései a következőket tartalmazzák:

„(2) E jogok korlátait az általános törvények, az ifjúság védelmét szolgáló törvényes előírások és az egyéni becsület joga tartalmazza.

A spanyol alkotmány szintén pontosan meghatározza a korlátozás feltételeit:

„(4) Ezeknek a szabadságjogoknak korlátot szab a jelen cím alatt biztosított jogok tiszteletben tartása, a továbbfejlesztésüket célzó törvényi előírások tartalma, főként pedig a becsület, a jó hírnév és a magánélet tiszteletben tartása, a saját képmáshoz való jog biztosítása, a gyermekek és a fiatalok védelme.”

A magyar törvények között is találunk olyat, mely ezen korlátokat szabályozza. *Az 1986. évi II. törvény 3.§-a szerint:*

„3. § (1) A sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közerkölcsöt, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével.”

A sajtótörvényben írtak természetesen az *az audiovizuális közlésekre* is vonatkoznak. A törvény indoklása rámutat arra, hogy a rádió és a televízió technikai fejlődése, tömeges terjedése meggyorsította az információ továbbadását.⁸⁵

⁸⁴ Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága. Acta Humana. 1998. 30.sz.

⁸⁵ Zoltán Ödön: Az audiovizuális közlés szabadságáról. Magyar Jog. 1992. 3.sz. 145.old.

Látható a különböző szabályozásokban, hogy az alapjogok korlátozásának fentebb leírt követelményei jól érvényesülnek. A nemzetközi dokumentumokban a véleménynyilvánítás-, a szólás-, a kifejezés szabadsága korlátozásának okainak, vagyis a legitim védendő értékeknek *Ádám Antal*⁸⁶ és *Halmai Gábor*⁸⁷ szerint a különböző jogrendszerekben nagyjából négy csoportját lehet felismerni:

1. Az állam érdekei, az állam alkotmányos alaprendjének, a külső és belső biztonságának védelme;
2. A közérkölc és a közrend, vagyis a társadalom érdekei;
3. Egyes társadalmi csoportok védelme a faji, etnikai, vallási, nemi diszkriminációval szemben;
4. A magánszféra védelme, melybe beletartoznak az egyén személyiségi jogai, becsülete, magántitkai, a vállalkozás jó hírneve, üzleti titkai.

Mint a bevezetőben említettem, az európai modellben komoly szerepe van az alkotmánybírósgoknak az ellenőrzésben, hogy az alapjogok korlátozása ne érjen el céljával ellentétes hatást, ne korlátozza az ember szabadságjogait. Az alkotmánybírósgokra komoly feladat hárul a szólásszabadság határainak meghúzásánál. Mint az fent látható volt, Magyarországon törvényi szinten tulajdonképpen csak a sajtótörvény foglalkozik a korlátozás kérdésével. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kérdés szabályozatlan lenne. Az alkotmánybírósg több döntésében is foglalkozott a véleménynyilvánítás szabadságával, és annak korlátozásával. Legjelentősebbek ezek közül a 30/1992 (V.26.)-es, a 37/1992 (VI.10.)-es és a 20/1997 (III.19.)-es döntések. Az Alkotmánybírósg szerint a szabad véleménynyilvánításhoz való jog nem csupán alapvető alanyi jog, hanem e jog objektív, intézményes oldalának elismerése egyben a közvélemény, mint alapvető politikai intézmény garantálását is jelenti. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog azonban nem abszolút jog, de csak igen kevés joggal szemben kell csak engednie. Vagyis azokat a törvényeket, amelyek a véleménynyilvánítás szabadságát korlátoznák, *megszorítóan kell értelmezni*. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték és igazságtartalmára tekintet nélkül védi, hiszen egyedül ez felel meg annak az ideológiai semlegességnek, melyet az Alkotmány is véd. Amíg a véleménynyilvánítás valamilyen külső akadályba nem ütközik, addig maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. Az egyéni véleménynyilvánítás, a közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége az, ami alkotmányos védelmet élvez. Az Alkotmány a szabad kommunikációt biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga. Ezek szerint helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt, különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke. Jól megfigyelhető, hogy az Alkotmánybírósg milyen erősen védi a véleménynyilvánítás szabadságát. Mivel azonban ez az alapjog nem abszolút, meg kell vonni annak határait is. Az Alkotmánybírósg szerint az általa helyesnek tartott véleményeket mindenki támogathatja, s a helytelenek tartott ellen felléphet, mindaddig, amíg ezzel valamely más jogot nem sért olyan mértékben, hogy az előtt a véleményszabadságnak is vissza kell lépnie. Ilyen más jog lehet például a személyiség védelme: az Alkotmány 54. § (1) bekezdése szerint ugyanis minden embernek veleszületett joga van az emberi méltósághoz. Így tehát az emberi méltóság a véleménynyilvánítási szabadság korlátja lehet. Azokban az esetekben, ahol az alapjogokat csupán feltételezett és közvetett veszély fenyegeti, az Alkotmánybírósg véleménye szerint különös gondot kell fordítani annak

⁸⁶ Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága. Acta Humana. 1998. 30.sz. 6.old.

⁸⁷ Halmai Gábor: A véleményszabadság alkotmányos szabályozása. Acta Humana. 18-19.sz.

vizsgálatára, hogy ez az elvont veszélyeztetés - például intenzitásánál fogva - valóban szükségessé teszi-e a véleményszabadság korlátozását.

Az Alkotmánybíróság a 30/1992 (V.26.) ítéletének indoklásában részletesen megvizsgálja, hogy a közelmúlt történetében milyen következményekkel járt a véleményszabadság túlzott korlátozása, illetve annak ellenkezője, túlzott, gyűlöletkeltésre alkalmas szabadsága. Ennek, és saját gyakorlatának összegzéseként megállapította, hogy a véleménynyilvánítás korlátozását mind az emberek meghatározott csoportjai elleni gyűlöletkeltésnek történelmileg bizonyítottan kártékony hatása, mind az alkotmányos alapértékek védelme, továbbá a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségeinek teljesítése szükségszerűvé és indokolttá teszi.

A korlátozás kérdései más európai alkotmánybíróságok gyakorlatában is megjelenik. *Halmi Gábor* a német alkotmánybíróság gyakorlatát áttekintve⁸⁸ azt a kérdést vizsgálta, hogy a véleményszabadság és a személyiségvédelem örök konfliktusában a taláros testület mennyire korlátozta a véleménynyilvánítás szabadságát. A véleményszabadság és a személyiségi jogok konfliktusa esetén a bíróság úgyszólván kivétel nélkül az előbbi javára dönt. Az ítéletekben mind az egyéni becsületvédelem, mind a nemzeti jelképek és intézmények védelmében többször is a véleményszabadság csorbíthatatlansága mellett döntött. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a szólásszabadság korlátozhatatlan lenne, hiszen a bíróság néhány esetben a személyiségi jogokat preferálta, de korántsem olyan mértékben, mint ahogy a véleményszabadság mellett kiállt. *Halmi* szerint megállapítható, hogy a német alkotmánybíróság joggyakorlatával következetesen képviseli a közügyek úgyszólván korlátlan vitathatóságának egy demokráciában oly nemes eszméjét, és csak azokban az esetekben mérlegelik az ugyancsak alkotmányos rangú személyiségi jogok elsőbbségét, ahol a közügyek vitathatósága nem feltétlenül igényli a szabad szólas vélelmének alkalmazását.

3.3.3. A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása az amerikai modell szerint

A korlátozás amerikai gyakorlatának külön alponban történő vizsgálata több okból is indokolt. Egyrészt az amerikai modell alapvetően eltér a kontinentális-európai gyakorlattól. Másrészt az Internet-jog fejlődésére az amerikai szabályozás nagy hatással volt, és nagy hatással lehet. Az Internet ugyanis az Egyesült Államokban született, és elsősorban az egykori liberális egyetemközi-hálózat szabad ösmültjából érkező értékeket, és az amerikai alkotmányjogi kultúrát hozta magával.⁸⁹

Az amerikai modell legfőbb jellegzetessége az, hogy a stabil és meglehetősen szűkszavú alkotmányos szabályozást a joggyakorlat tölti ki tartalommal. Így a véleménynyilvánítás szabadságát, és annak változását a bíróságok joggyakorlatán vizsgálhatjuk meg. A bíróságok közül is elsősorban a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata a meghatározó.

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága hagyományosan a szólásszabadság harcos védelmezője. Nácik bírói jóváhagyással tüntetnek Auschwitz túlélőinek negyedében, a Ku-Klux-Klan keresztjét büntetlenül lehet égetni a feketék ablaka alatt, a sajtó - ha nem volt rosszindulatón hanyag - kártérítést sem fizet a közéleti szereplők becsületét sértő „pontatlanságért”.⁹⁰

⁸⁸ Halmi Gábor: A német polgár elvesztett becsülete?. Világosság. 1995/8-9. 81.old.

⁸⁹ Verebics János: Coltok szava. délidőben. Artur kulturális és közéleti kerekasztal. 1998. augusztus 10. <http://artur.menta.hu/cikk.phtml?id=303>

⁹⁰ Sajó András: Hírpirítós és sajtótisztesség. Kelet-európai megjegyzések Cass Sunstein könyvéhez. Világosság. 1995/3. 28.old.

A szólásszabadság az amerikai alkotmány nagyon régi intézménye. A Legfelsőbb Bíróság azonban ezt a régi intézményt sikeresen adaptálta e században a megváltozott világ megváltozott igényeire. A bíróságok minden új médium megjelenésekor arra kényszerültek, hogy újragondolják a szólásszabadság kérdéskörét, és az új médiumnak megfelelő tartalommal töltötték meg azt.

A szólásszabadság egyik legfőbb jellegzetessége az USA-ban, hogy az médium specifikus, tehát minden médiumra külön szabályozás vonatkozik, sőt az egyes médiumok között a védelem szintje szerint is különbséget tesz a gyakorlat. Ezek szerint a legkevesebb védelmet a televízió, a legnagyobbat az írott sajtó élvezi. Ez akkor válik fontossá, ha a bíróságoknak konkrét ügyben kell döntenie, alkotmányos volt-e a szólásszabadság korlátozása. Ilyenkor veszik számításba ugyanis azt, hogy az egyes médiumok mennyire képesek behatolni a magánszférába, illetve, hogy mennyire veszélyeztetik a gyermekeket. (azért élvez például a televízió legkevesebb védelmet, mert annak hatása a magánszférára nagy)

A Legfelsőbb Bíróság a szólásszabadság korlátozását nem tekinti egyneműnek. A gyakorlatban a korlátozás lehet *tartalomsemleges*, *nézőpontsemleges* és *tartalomorientált*.⁹¹ A *tartalomsemleges* korlátozás közömbös a közlés tartalma iránt. (pl. a falragaszokat be lehet tiltani a falak védelme érdekében) Ilyen jellegű kérdésben azért fordulhatnak elő problémák, mert a *közléshordozók* nem mindenkinek állnak egyformán rendelkezésére, és ezért az ilyen korlátok egyesekre nézve *diszkriminatívak* lehetnek. A *nézőpontsemleges* korlátozás esetében az állam bizonyos témák említését tiltja meg. (pl. nem a zsidózás tilos, hanem bármiféle faj említése, függetlenül attól, hogy milyen a beszélő álláspontja) *Nézőpont-elfogultság* esete akkor áll fenn, ha az állam úgy korlátoz, hogy egy neki tetsző álláspont mellett kötelezi el magát. A *tartalomorientált* korlátozás, vagyis a tartalom korlátozása akkor lehet alkotmányos, ha:

„(1) valamilyen *kényszerítő* kormányzati *érdeket* (compelling interest) *mozdít elő*, és szűkre szabott (narrowly tailored)(ezt nevezik bírók *szigorú vizsgának*), vagy

(2) az nem esik azon kategóriák egyikébe sem, melyek kívül állnak az Első Alkotmánykiegészítés védelmi körén (ilyen kategória például a támadó szavaké és az obszcén kifejezéseké)”⁹²

A *szűkre szabottság* fogalma további magyarázatot igényel. A bírói gyakorlatból azonban kideríthető a kifejezés tartalma. Eszerint a törvényhozó által alkalmazott eszköznek;

„(1) *alkalmasnak kell lennie* a cél elérésére;

(2) a *korlátozással elért haszonnak nagyobbak kell lennie, mint annak a kárnak, amit a korlátozás okoz;*

(3) s a törvényhozó által választott eszköznek a *lehető legkevésbé korlátozó jellegűnek kell lennie.*”⁹³

A bíróság ezen kívül még vizsgálja azokat a tényállásokat a megalapozottságuk szempontjából, amelyekre a törvényhozó döntése alapul. A bíróság felhasznál döntéséhez két másik kisegítő

⁹¹ Sajó András: Hírpírítás és sajtótisztesség. Kelet-európai megjegyzések Cass Sunstein könyvéhez. Világosság. 1995/3. 28.old.

⁹² Györfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 244.old.

⁹³ Györfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 244.old.

tételt is, a *szélesség* (overbreadth), illetve a bizonytalanság (vagueness) doktrínáját. Továbbá a bíróságok megkülönböztetik a beszéd tiltását az ún. *mód-hely-idő szerinti korlátozástól*. (pl. szexfilmeket vetítő mozik csak bizonyos városrészekben lehetnek)

Lényeges tulajdonsága a szólásszabadság amerikai modelljének a *közsféra* és a *magánszféra* éles elválasztása. Ez azt jelenti, hogy a korlátozás tilalma csak a magánszemélyekre vonatkozik, intézményekre és magánszemélyekre nem. Ebből következően a magántulajdonban lévő fórumokon a korlátozás jogával - amely nem abszolút - csak a tulajdonos élhet. Ezt a magánszférát az Egyesült Államokban hagyományosan minden beavatkozástól védettnek tekintik. Ezeken a magántulajdonon alapuló rendszereken azonban a szólásszabadság szinte korlátozhatatlan, és csak a piaci megoldások, megfontolások érvényesülnek. Ennek a rendszernek a kritikáját fogalmazza meg *Cass Sunstein* chicagói professzor. Szerinte ugyanis ezzel a felfogással az a baj, hogy az nem veszi figyelembe a realitásokat, a szabadság áldozatainak kiszolgáltatottságát:

„Ki védi meg a gyűlöletkeltő kijelentések és az erőszakos pornográfia megalázottjait, ki oltalmazza a gyerekeket a rájuk zúduló televíziós erőszakkal szemben? Erre a szólásszabadság megszorítása, az állami fellépés lenne a válasz, úgy azonban, hogy e korlátozási elképzeléseket mindig gyanakodva kell fogadni.”⁹⁴

Bár *Sunstein* gondolatai eléggé eltérnek az uralkodó amerikai felfogástól, de a lényeg nála is csak keveset változott: ő is, - csakúgy, mint az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága - óvja a szólásszabadságot az állami beavatkozástól.

⁹⁴ Sajó András: Hírpírtós és sajtótisztesség. Kelet-európai megjegyzések Cass Sunstein könyvéhez. Világosság. 1995/3. 29.old.

4. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGÁNAK MEGVALÓSULÁSA AZ INTERNETEN

4.1. Bevezetés

Az Internet, mint közeg, és a véleménynyilvánítás szabadságának fogalmi áttekintése után a következő feladat, annak vizsgálata, hogy a véleménynyilvánításról elmondottak, vagyis többé-kevésbé a pozitív jog hogyan érvényesül az Interneten. Konkrét esetek bemutatásával jól szemügyre vehető, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága, illetve annak korlátai hogyan érvényesülnek, illetve nem érvényesülnek az Interneten, mint speciális közegben. Kísérletet teszek arra is, hogy rávilágítsak, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága korlátainak átlépése az Interneten milyen hatásokkal járhat, illetve mennyiben viselkednek ezek a jogsértések másként, mint esetlegesen egy hagyományos médium közegében.

4.2. Esetek az Interneten a véleménynyilvánítás köréből

Többször említettem, az Internet mint közeg soha nem látott lehetőségeket kínál a kommunikációra, a vélemény, a gondolat, a művészi ambíció kifejtésére. Ahhoz, hogy megértsük miért vetődik fel újra és újra az a kérdés, hogy korlátozni kellene az Internet szabadságát, segítséget nyújthat néhány tipikus internetes jelenség, eset ismerete.

A legáltalánosabb problémának az Interneten az erőszak, a gyűlölet, és a pornográfia burjánzását tartják. Nem igényel alaposabb kutatást az, hogy a hálózaton valamilyen formában a fasiszmus ideológiájára bukkanjunk. A fasiszmus, a náci beszéd, a fasiszta szervezetek nagy száma az egyik legsötétebb oldala a Hálónak. A World Wide Webben számtalan, főleg amerikai fasiszta szervezet oldalát találhatjuk meg, saját fórumaik, levelező-listáik, hirdetőtábláik (BBS)⁹⁵, csevegő csatornáik vannak. Ezek térhódítását megakadályozni tulajdonképpen lehetetlen. Az Egyesült Államokban a fasiszta, félfasiszta szervezetek ugyanis legálisan működhetnek, és mint ilyenek, a Hálón is teljesen jogszerűen vannak jelen. Komolyabb gondot okoz azonban, hogy internetes on-line katalógus-áruházakban fasiszta könyveket, brosrúkat, így többek között például Adolf Hitler Mein Kampfját is árusítják. Mivel az Internet globális ezért tulajdonképpen a világ bármely részéről elérhetővé válnak ezek a művek. Az ilyesfajta kereskedelemben a legnagyobb könyváruházaktól, a kis fasiszta szervezetekig bezáróan sokan részt vesznek. A *Simon Wiesenthal Központ* ezt a jelenséget jelezte a német igazságügy-miniszternek, és követelte, hogy minél előbb avatkozzon közbe a német állam a fasiszta irományok, a nemzeti szocialista eszmék németországi beáramlásába. Ez a probléma tipikusan jellemző az Internetre. Egy, az Egyesült Államokban teljesen legálisan folytatott kereskedelmi tevékenység Németországban a törvénybe ütközhet.

Hasonló példát magyar viszonyok között is találunk. Megjelentek az első magyar nyelvű fasiszta oldalak is az Interneten. Két komolyabb próbálkozás volt, és van, *A Kitartás*⁹⁶, és a *Site 88*⁹⁷ című oldal. Mindkettőt amerikai szerverekre töltötték fel, ezért azok tulajdonképpen

⁹⁵ Bouletin Board System

⁹⁶ <http://kitartas.webjump.com>

⁹⁷ <http://site88.8m.com>

legálisan üzemelnek. Tartalmukat - melynek megcélzott közönsége magyar - tekintve azonban nagy valószínűséggel bűncselekményt valósítanak meg. Mind a Büntető Törvénykönyv 269.§-a szerinti *Közösség elleni izgatás*, mind a 269/B.§ szerinti önkényuralmi jelképek használata is bizonyítható lenne az oldal „elkövetőivel” szemben. Ám hiába nyilvánvaló, hogy az oldal tartalma jogellenes, ellene tenni tulajdonképpen semmit nem lehet.

A fasiszta oldalakkal szoros összefüggésben mutatom be a következő esetet. Természetesen antifasiszta, antirasszista szervezetek is működnek a hálón. Ennek egyik legszebb hazai példája az *Antirasszista Mentalitás* oldala⁹⁸. Ennek vendégkönyve tökéletes példája annak, hogy az Internet a kommunikáció eddig soha nem látott lehetőségeit teremtette meg. A vendégkönyv bejegyzései ugyanis egy hosszú sorokban hömpölygő vitát tárnak a látogató elé. Náci szervezetek képviselői ütköztetik nézeteiket az *Antirasszista Mentalitás* híveivel, szerte a világból, nem csak magyar nyelvterületről. Erre lehetőséget, és formát csak az Internet adhat. A bejegyzések egy jelentős hányada átlépi azt a határt, amit már gyűlöletnek, uszításnak lehet nevezni, a vita azonban mégis folyhat tovább, mert ez egy zárt kör, egy zárt beszélgetés, amit korlátozni csak az oldal gazdáinak tudnának, ha akarnának. Nagy valószínűséggel ilyen lépésre azonban nem készülnek, mert épp az ilyen viták teszik oly népszerűvé oldalukat, és hozzáteszem, az Internetet is. Ezen eset kapcsán látszik a legjobban, hogy bár több bejegyzés megkérdőjelezhető tartalmú, de ennek káros hatását a társadalomra gyakorlatilag lehetetlen lenne bizonyítani. Sőt, továbbmenve, az ilyen lehetőségek talán mára az utolsók, amikor ily ellentétes, és gyakran radikális nézetek legálisan, következmények nélkül ütközhetnek egymással.

A fasiszta jellegű oldalak kapcsán egy másik, nem tipikusan internetes problémára is szeretném felhívni a figyelmet a véleménynyilvánítás szabadságának köréből. A Hálózaton több helyen található rasszista versek, énekek, írások.⁹⁹ Ezekkel kapcsolatban azt a kérdést is fel kell oldani, hogy meddig terjed a szerző művészi szabadsága, és hol kezdődik az öncélú rasszizmus. Újból megjelenik ezekben az esetekben a már feltett kérdés is, mi tartozik a szólás vagy a kifejezés szabadságának körébe? Mennyire értelmezhetjük tágra ezeket a szabadságokat?

Az Internet látszólag korlátlan szólásszabadságot és információáramlást biztosító közegét használják fel a *Szcientológiai Egyház* ellenfelei is, hogy az egyházat terhelő bizonyítékaikat a világ elé tárják. Bírósági iratokat, egykori tagok beszámolóit, a szcientológia titkos módszereit leleplező írásokat és az egyház elleni „Internet-háború” legfrissebb híreit köröztetnek a hálózaton, on-line fórumokon szerzik be információikat az egyház lépéseiről. A *Szcientológia Egyház* természetesen igyekszik mindent megtenni, hogy a kritikák életét megtörje. Ehhez legális, és megkérdőjelezhető eszközöket is felhasznál. A belső körökből kikerült anyagait szerzői jogaira hivatkozva követeli vissza, a hírcsoportokat pedig elárasztotta saját anyagaival, hogy azok használatát lehetetlenné tegye, másrészt hogy kiszorítsa azokból az ellenséges gondolatokat. Egy megfelelő technikai ismeretekkel rendelkező szcientológus csoport a szerzői jogokra hivatkozva elkezdte a hírcsoportokból letörölni az egyházat kompromittáló anyagokat. Az egyház ellenes csoport a legegyszerűbb válaszlépést választotta, az anyagokat újra és újra feltették a hírcsoportba, sőt, más hírcsoportoknak is elküldték azokat. Az egyház természetesen tagadja, hogy köze lenne a hírcsoportok „cenzúrázásához”, de jogi harcát folytatja az ellenzéke ellen, több Internet-szolgáltatót is perrel fenyegettek meg, aminek hatására egyes cégek korlátozták klienseik hozzáférését a szcientológiával foglalkozó hírcsoportokhoz. A szcientológia az egész világra kiterjedő akcióba kezdett ellenségei megtörésére. A „háborúnak” természetesen még nincs vége. A szcientológia nehéz helyzetbe

⁹⁸ <http://member.tripod.com/~arm97>

⁹⁹ ld. például: <http://home.sch.bme.hu/hive/gypsies.html>

került, és ennek oka az Internet. Legális eszközökkel, szerzői jogaira hivatkozva, próbálkozhat ugyan kompromittáló adatainak eltávolítására, de arra, hogy az Internet-közösség, az Internet-jelenség ellen ezt a harcot megnyerje, sok esélye nincsen, hiszen az Interneten mindig lesznek olyan láncszemek, melyet nem lehet ellenőrzés alatt tartani.

Az Internet anonimitása a Hálózat egyik legjellegzetesebb tulajdonságai. Ebből az anonimitásból több probléma is adódhat. 1998. november 11-ére virradóra ismeretlen tettesek megrongálták az UTE futball-stadionját. Ugyanezen az estén az *Internetto* elektronikus magazin által üzemeltetett on-line fórumon az egyik felhasználó a következő üzenetet hagyta:

„felhólyagosodott a kezem az éjszakai ásástól... kemény a Föld a Megyeri úton”

Az üzenetet a rendőrség is olvasta. Természetesen szeretne volna megtudni a felhasználó adatait a fórum üzemeltetőitől. Az *Internetto* azonban megtagadta a kérést, és az adatvédelmi biztoshoz fordult. Az adatvédelmi biztos állásfoglalása szerint azonban az *Internetto* nem kötelezhető olvasói adatainak kiadására, még akkor sem, ha erre a rendőrség kéri.¹⁰⁰ *Majtényi László* állásfoglalásában¹⁰¹ az esettel kapcsolatban kifejti, hogy Magyarországon az adatvédelem kérdése az Internet jelenleg megoldatlan, szabályozásra vár. Az eset kapcsán látható, hogy az Internet anonimitása egy olyan tömegekhez is eljutó kommunikációra ad lehetőséget, melyet az Internethez hasonló biztonságban máshol nem lehet megtenni.

A World Wide Webet talán leginkább annak hipertextes rendszerével lehet jellemezni. A hipertext lényege az, hogy annak segítségével közvetlen kapcsolat létesíthető két szöveg, két oldal között. Ez a kapcsolódási lehetőség számtalan lehetőséget ad arra, hogy a szöveg tartalmilag gazdagodjon. Nyilvánvalóan a hipertext kapcsa mutathat olyan oldalra, mely jogellenes tartalmat hordoz. A hipertext problémájával már több bírósági döntés is foglalkozott. Több esetben megállapítást nyert, hogy bizonyos jelentős bűncselekmények esetében (tiltott pornográfia, faji gyűlöletkeltés) a link elhelyezése megalapozhat büntetőjogi felelősséget. Leghíresebb ilyen ügy a *Radikal* című szélsőséges lap oldalára mutató linkkel kapcsolatos. A hágai megyei bíróság ezen is túlment, egy a Szcientológia Egyházzal kapcsolatos szerzői jogi ügy nyomán, hogy a hiperhivatkozás elhelyezése akár ezen jogokat is sértheti.¹⁰²

Az Internet jogának egyik legérdekesebb esete a véleménynyilvánítás szabadságához kapcsolódik. A *Godfrey vs. Demon Internet* ügy jogi jelentősége abban áll, hogy a bíróság ebben az ügyben állapította meg először egy Internet-szolgáltató felelősségét a szerverén lévő felhasználók által elhelyezett tartalomért. Az eset háttérében az áll, hogy egy, a *Demon Internet* - mely Nagy Britannia egyik legnagyobb szolgáltatója - szerverein működő vitaforumon megragalmazták *Godfreyt*, egy ismert brit atomfizikust, aki emellett híres perlekedő is. A bíróság a *Demon Internetet* a per tárgyalás előtti szakaszában elmarasztalta. *Morland* bíró szerint ugyanis a szolgáltatót felelőség terheli azért az információért, amit az általa üzemeltetett szerverek hírsoportjaira harmadik személyek küldenek, illetve amelyek ott megjelennek. Az ítélet szakított a brit és a nemzetközi joggyakorlattal egyaránt. Az Internet világában heves reakciókat váltott ki.¹⁰³ Az internetes közösség felháborodása teljesen érthetőnek tűnik annak

¹⁰⁰ Internetto-döntés. Computer Technika. 1998. december 8.

¹⁰¹ <http://helyzet.index.hu>

¹⁰² Verebics János: A hiperhivatkozás elhelyezése önmagában is sérthet szerzői jogokat.
<http://www.extra.hu/verebics>

¹⁰³ Verebics János: Hebrencs dingák - Nem várt fordulat az Internet-jog történetében.
<http://www.extra.hu/verebics>

ismeretében, hogy ennek a közösségnek milyen az attitűdje az Internet szabadságához. Ha az esetet az Internet szabadságának szempontjából vizsgáljuk, akkor látható, a bíróság döntése mennyire veszélyes, hiszen indirekt módon ugyan, de korlátozza a felhasználók publikálási, hozzászólási szabadságát. Ha viszont *Godfrey*, mint egy jogsértés szenvedő alanya szempontjából tekintünk rá, be kell látnunk, a döntés helyes. Véleményem szerint azonban a bíróság nem vette kellően figyelembe az Internetnek azon tulajdonságait, mely az ott megjelenő kommunikáció sok esetben sokkal inkább hasonlítható egy magánbeszélgetéshez, mint a hagyományos értelemben vett nyilvános megszólaláshoz.

A véleménynyilvánítás szabadságának korlátait átlépni talán a legkönnyebben becsületsértő cselekményekkel lehet. Az egyik leghíresebb hazai Internet-ügy is ehhez kapcsolódik. A székesfehérvári polgármesteri hivatal egy volt dolgozója az *Extra.hu* és a *Nexus* szerverein egy írást helyezett el melynek következményeként Székesfehérvár jegyzője, mint sértett feljelentést tett a Btk. 179. § (2) bekezdése b./ pontja szerint minősülő nagy nyilvánosság előtt elkövetett rágalmozás vétsége, valamint a Btk. 180. § szerinti becsületsértés vétsége bűncselekmények törvényi tényállásának megvalósítása miatt. A *polgármester* Elkövető ellen a Btk. 179. § (2) bekezdése b./ pontja szerint minősülő nagy nyilvánosság előtt elkövetett, és c./ pont szerint minősülő jelentős érdeksérelmet okozva elkövetett, valamint a Btk. 180. § szerinti becsületsértés vétsége bűncselekmények törvényi tényállásának megvalósítása miatt tett feljelentést. Ezen kívül a polgármesteri hivatal egyik hivatalnoka, és a jegyző tanácsadója is feljelentést tett az ügyben. A fent említett írás korrupciós vádakkal gyanúsította meg a feljelentést tevőket. A sértettek jogi képviselője a botrány kipattanása után felszólította mindkét szolgáltatót arra, hogy távolítsa el szerveréről az oldalt, és adjon helyreigazítást. Az *Extra.hu* az oldalt el is távolította, a *Nexus* erre nem volt hajlandó. A helyreigazítás közzétételétől mindkét szolgáltató elzárkózott. Bár mint láthattuk, a sértettek a feljelentést megtették, az ügy azonban nem került bírósági szakaszba. A tárgyalásra kitűzött napon, 1998. november 12-én ugyanis a Székesfehérvári Városi Bíróságon a magánvádlók egyike sem jelent meg, ami pedig az eljárási törvény szerint vádelejtésnek minősül. Így az első olyan hazai internetes ügy véget ért, mielőtt az igazán elkezdődhetett volna. Pedig az ítélet sok érdekes jogi kérdésre választ adhatott volna. Kiderülhetett volna a hazai igazságszolgáltatás álláspontja az internetes nyilvánosság köréről, a szolgáltató felelőségéről, valamint először kaphattunk volna bírói állásfoglalást az Internet természetéről.

4.3. A véleménynyilvánítás szabadsága és az Internet felhasználói

Elkerülhetetlen a kérdés tárgyalása kapcsán, hogy megvizsgáljuk, kik az Internet felhasználói. Az Internet kialakulásakor, és az azt követő időszakban viszonylag szűk kör számára volt elérhető a hálózat. Tulajdonképpen csak katonai, és egyetemi felhasználókról beszélhetünk ebben az időszakban. A hálózat növekedésével, illetve a gépidő árának csökkenésével a felhasználók száma nőtt, de a felhasználó ugyanazok maradtak. A nyolcvanas évek közepétől, illetve a kilencvenes évek elejétől az USA-ban megjelent a kormányzati szféra a hálózaton¹⁰⁴, majd hamarosan általánossá vált az Internet használata a közsféra tulajdonképpen minden terén. A kilencvenes évek közepétől robbanásszerűen megnőtt az egyéni felhasználók tábora is. A kilencvenes évek elejétől az imént jelzett folyamatok már nemcsak az USA-ban, hanem tulajdonképpen az egész világon folytak. Az Internet napjainkra egy óriási közösségé vált, melynek tagjai már nem azonosíthatók a társadalom egy-egy csoportjával.

¹⁰⁴ Bruce Sterling: Az Internet rövid története. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/>

Ebből a hatalmas közösségből a téma szempontjából az egyszerű, független felhasználó a lényeges számunkra. Ezek a felhasználó felhasználók mára egy új társadalom tagjaivá váltak, ők az *információs társadalom* polgárai.

Bár már nagyon messze van az az idő, amikor döntően amerikai egyetemi közeg volt az Internet, ennek hatása ma is érezhető. Amit ebből az időszakból örökölt a hálózat, az annak liberális jellege, a szabadság eszméje. Ennek következménye az, hogy az Internet felhasználói, tulajdonképpen mindent megengedhetőnek tartanak a hálózat viszonyai között. Ők azok, akik számára a Net a már többször emlegetett korlátlan szabadság földje. Ezért tartanak bármiféle beavatkozást a szabadságuk, és legfőbbképpen a véleménynyilvánítási szabadságuk korlátozásának. Az Internet a felhasználó számára egy olyan tér, mely mindent megenged, bármit lehetővé tesz. Több oka is van annak, hogy ez így alakult.

Az Internet anonimitást kínál a felhasználója számára. A technika mai állása szerint nagyon nehéz és költséges, illetve sok esetben lehetetlen a felhasználó azonosítása. Ez olyan lehetőségeket kínál a felhasználónak, amelyet tulajdonképpen csak a háló adhat meg. A vélemény, az információ eljuttatásának a széles tömegekhez, akár egy ország nyilvánosságához való eljuttatásának az Internet lett a leggyorsabb, legbiztonságosabb, és nem utolsósorban legolcsóbb módja.

Az Internet technikai felépítése csak tovább erősíti az eszmét a korlátok nélkülségről. Az Internetnek ugyanis nincs központja, kormánya, „felsőbb szerve”, karhatalma. Az Internet hagyományos eszközökkel nem ellenőrizhető. Az internetes közösség hagyományos eszközökkel nem bírható rá szabályok követésére, hiszen a szabályok betartatását nem lehet maradéktalanul ellenőrizni. Hiába tiltja el ugyanis egy nemzeti szabály, vagy bírósági ítélet valamilyen tevékenységtől a felhasználót, ha az egy külföldi felhasználó szerverén tevékenységét folytathatja. Ehhez még technikai felkészültségre sincs szükség, aki hazai szerveren információt tud elhelyezni, annak nem okozhat gondot egy külföldin ugyanezt megtenni, hiszen technikailag ugyanazokat a lépéseket kell végrehajtania.

Verebics János szerint¹⁰⁵ a szabadság korlátozhatatlanságának hirdetése az Interneten tulajdonképpen egy magasabb erkölcsiség megnyilvánulása. A hálózat társadalmának magasabb erkölcsisége. Az Internet védelmében fellépők egy *felsőbbrendűség ethoszt* követnek. *A szabadság megvédelmezése az írott jogszabályt érvényteleníti előttük.*

Az Internet adta lehetőségekkel annak felhasználói természetesen élnek is. Gyakran kerülnek a nyilvánosság elé olyan információ az Interneten keresztül, amelyek a hagyományos médiumokon már nem állnak ki a jogszerűség próbáját. Ennek több oka is lehet. A jogellenes véleményt elhelyező felhasználó vagy tudatosan választja a nyilvánosságnak ezt a közegét, ahol a tükörfeloldakkal az információ folytonos publikálása minden tiltás ellenére biztosított, vagy azért, mert hisz abban, hogy az Internet szabad, az azon elhelyezett véleményt nem korlátozhatják. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az Internet elhelyezett, a véleménynyilvánítás szabadságának határait már átlépő információ jogszerűvé válnék. egész egyszerűen arról van szó, hogy az Interneten a jogellenes tevékenységet, vagyis a jogsértő véleményt szinte lehetetlen eltiltani, hisz az újból és újból megjelenhet újabb és újabb helyeken.

A felhasználók viszonylagos szabadságát azonban vizsgálhatjuk egészen más szemszögből is. Itt nyeri el igazi értelmét, és itt töltődik fel igazi tartalommal a felhasználók által hirdetett szabadság eszmény. Más nézőpontból ugyanis az Internet valóban a szabadság utolsó

¹⁰⁵ Verebics János: A tér, a szabadság és a normák.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

mentsvára lehet. 1989-ben a kínai diákok az Interneten kértek nemzetközi támogatást mozgalmukhoz; a koszovói válság idején a kormány által betiltott egyetlen független rádió, a B92 az Interneten sugárzott tovább, és közölte információit, a függetlenségéért küzdő Kelet-Timor az is Interneten folytatja harcát; egy jogtalanul bebörtönzött orosz tudós a bizonyítékok internetes közzétételével hívta fel magára az Amnesty International figyelmét. És ez csak néhány példa arra, hogy milyen lehetőségek rejtőznek abban, hogy az Internet az a közeg, amelyben a legkönnyebben juttathatja el véleményét a nagy nyilvánossághoz.

A felhasználóra azonban nemcsak mint az Interneten publikáló személyre tekinthetünk, hanem úgyis, mint az információt az Internetről szerzőre is. Az információ megszerzése a World Wide Web térhódítása után egészen új, a régi médiumoktól gyökeresen eltérő perspektívákat nyitott meg a felhasználók előtt. A hipertextes rendszer az információk egészen újszerű, és azt minden eddiginél jobban átfogó rendszert hozott létre. A World Wide Web eme csábító, és sokoldalú információszerzésre lehetőséget adó rendszere az egyik legjobb információforrássá tette az Internetet. Szinte bármilyen - akár jogellenes - információ elérhetővé válik a World Wide Web segítségével. A hipertextes rendszer felépítésének következtében a felhasználó akár egy jogszerűen elhelyezett és üzemeltetett oldalról is szerezhet jogellenes információkat. A felhasználó ettől mindössze egyetlen gombnyomásra van, hiszen akár egy szabályosan működő oldalról is mutathat kapocs (link) egy jogellenes tartalmat hordozó oldalra. Más médiumok gyakran ezt a tulajdonságát hangsúlyozzák a hálózatnak, vagyis hogy az Interneten végtelenül sok a „szemét”, és a felhasználó akarva-akaratlanul mások jogait sértő oldalakba ütközik. Véleményem szerint azonban az esetek legnagyobb többségében nem így van. Épp a World Wide Web imént említett hipertextes rendszere, és az oldalak címeken alapuló rendszere képezi azt a küszöböt, amit az esetek túlnyomó többségében át kell lépni ahhoz, hogy egy oldal - akár jogsértő - tartalmát megismerhessük. Vagyis a felhasználó aktív közreműködése, független döntése, vagyis beleegyezése szükséges az oldalra való belépésre, tehát a felhasználó *tudatosan* vállalja azt, hogy esetleg mások, vagy saját jogai sértő tartalommal szembesül. A World Wide Web mai technikája már lehetővé teszi, hogy egy oldal automatikusan, vagyis külső segítség nélkül megnyisson egy másik oldalt. (például egy World Wide Web ablak bezárásakor) A felhasználónak azonban még ekkor is adott a lehetőség arra, hogy ennek az oldalnak a tartalmát figyelmen kívül hagyja, hiszen egész egyszerűen bezárhatja Web-böngészőjén az oldalt, vagy továbbléphet.

Talán érződik véleményemből, hogy álláspontom szerint az Internet szabadságának korlátozása - mely jelentheti akár a tartalom szolgáltatását, vagy az ahhoz való hozzájutást - az esetek többségében felesleges. Természetesen vannak olyan helyzetek, amelyek kérdéseket vetnek fel. Ilyen a gyermekkorú felhasználók kérdése. Ők az a réteg, amelyet a jogellenes tartalom akár direkt módon is veszélyeztethet. Ha a korlátozásokra okot keresünk, a gyermekek védelme egy olyan ok, amely valóban megállja a helyét. A megoldás véleményem szerint azonban nem a tartalom korlátozása, hanem a tartalom, vagy a felhasználók szűrése életkor szerint. Ha tartalmat korlátozni lehetne, az Internet könnyen elveszíthetné azt, ami Internetté teszi: a sokszínűségét, egyedülálló médium jellegét. A tartalom, vagy a felhasználók szűrése életkor szerint azonban jelenleg még nem, vagy csak aránytalanul magas költségekkel megoldható. Véleményem szerint azonban a technika fejlődése erre a kérdésre is megnyugtató választ fog adni. Tény, hogy addig akár közvetlen veszélynek (pl. náci propaganda, a bombakészítés rejtelmek) is ki lehetnek téve az annak feldolgozására még nem elég érett személyiségeket, de a vélemény nyilvánításának az Interneten való akár csak átmeneti korlátozása is kárt tehet abban a jelenségben, ami az Internetet Internetté tette.

4.4. A szólásszabadság korlátozásának állami kísérlete: A Reno v. Aclu-ügy

Mint fentebb említettem, az államnak meglehetősen komoly érdekei fűződnek ahhoz, hogy lehetőségei szerint befolyása, de legalábbis ellenőrzése alatt tartsa az Internetet. Az Egyesült Államok törvényhozása a kilencvenes évek közepén kísérletet tett arra, hogy törvénnyel korlátozza az Internetre felhelyezett tartalom - akár jogellenes - sokszínűségét. A törvény kibocsátásával azonnal fellángolt a vita, hisz a szólás szabadsága az egyik legföltettebb, legkidolgozottabb jog az USA-ban. A szólás szabadságának liberális felfogása szinte természetszerűleg torkollott a törvény alkotmányellenességébe. De lássuk miért:

Az Egyesült Államok törvényhozása, *James Exon* szenátor vezetésével 1996 februárjában megalkotta és elfogadta a *Communication Defency Act*-et (az *illő kommunikációról szóló törvény*, *CDA*), amely olyan kifejezések használatát korlátozta a hálózatokon, amelyek egyébként alkotmányosan védettnek minősülnek. A törvény ellen a polgárjogi szervezetek egész sora emelte fel szavát. Honlapok százaira került fel a kék szalag, a hálózat szabadságáért küzdők jelképe. 1996. júniusában a törvény egyes rendelkezéseit egy philadelphiai szövetségi bíróság alkotmányellenesnek nyilvánította.¹⁰⁶ 1997-ben az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága is a jogvédő csoportoknak igazat adva, alkotmányellenesnek minősítette a törvényt.¹⁰⁷ *Jonathan Wallace*, a jogvédők egyik közismert alakja szerint egyenesen a XX. század egyik - az Első Kiegészítéssel foglalkozó - legfontosabb határozatáról beszélt, mely a „szólás-szabadsággal foglalkozó döntéshozásnak a következő évszázadba mutató mérföldköve lesz.”¹⁰⁸

Az ügy jelentősége abban állt, hogy a CDA volt az első jelentősnek mondható kísérlet az eddig saját szabályai szerint fejlődő, a korábbiakhoz képest újszerű médium, az Internet állami szabályozására. A bíróságok feladata az volt, hogy a *médium-specifikusság* doktrínájának megfelelően kialakítsák az új médiumnak megfelelő új rezsimit. Azonban ez az Internet által támasztott kihívás nagyobb ennél: az Internet ugyanis nem egyszerűen egy új médium, hanem olyan médium, amely gyökeresen képes megváltoztatni a már meglévőket is. *Győrfi Tamás* szerint ugyan a törvény a szólásszabadság *ormótlan korlátozása*, de a polgárjogi mozgalmak jócskán túlértékelték annak jogi jelentőségét.¹⁰⁹

Az első kérdés az ügyben a Legfelsőbb Bíróság számára a *médium-specifikusság* kérdése volt. El kellett dönteni, hogy melyik már szabályozott médiumra hasonlít leginkább az Internet, ugyanis annak szabadsága lesz irányadó számára is. Minél nagyobb a hasonlóság a nyomtatott sajtóval annál nagyobb védelmet élvezne, ha viszont a műsorsugárással lenne nagyobb, annál nagyobb tere lenne a beavatkozásnak. *Daniel D.* az elsőfokon eljáró tanács egyik tagja a következőket írta véleményében:

¹⁰⁶ ACLU v. Reno No. 96-963 (United States District Court for the Eastern District of Pennsylvania) (1996). <http://www.aclu.org/court/cdadec.html>

¹⁰⁷ Reno v. ACLU No. 96-511 (Supreme Court of the United States) (1997). <http://www.supct.law.cornell.edu/supct/html/96-511.zs.html>

¹⁰⁸ Győrfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 239.old.

¹⁰⁹ Győrfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 239.old.

„A szóbeli vallomások értelmét elhomályosítható betűszavakat és szakmai zsargont félretéve, az Internet nyugodtan tekinthető egy véget nem érő, világméretű beszélgetésnek. A kormányzat a CDA útján nem szakíthatja félbe ezt a beszélgetést. Mint a tömegbeszédnek a részvétel legnagyobb fokát lehetővé tevő formája, amely eddig kialakult, az Internetnek a legnagyobb mértékű védelem jár minden kormányzati beavatkozással szemben.”¹¹⁰

A Legfelsőbb Bíróság is felismerte, hogy a hálózat nem hasonlítható a televízióhoz, hanem miután a hálózatot könyvtárhoz, a hálózat használóit pamfletírókhoz hasonlította, a legszigorúbb kritériumrendszert alkalmazta, a nyomtatott sajtóhoz hasonló védelmi rendszerrel. Sokak szerint az ügynek éppen abban van a doktrinális jelentősége, hogy a bíróság az Internetre általában kiterjesztette a nyomtatott sajtó modelljét.

A következő fontos kérdés annak eldöntése volt, hogy a CDA szerinti tartalomkorlátozás alkotmányellenes-e. A törvényhozó a CDA-ban elsősorban az illetlen beszéd korlátozásával a kiskorúakat akarta megvédeni, tehát nem általában tiltotta az illetlen beszédet, hanem akkor, ha a „közönség soraiban” kiskorú is van. A törvény szerint mentesül a felelősség alól azt, hogy illetlen tartalmú anyagokhoz kiskorúak hozzáférhessenek. Ha a beszédet illetlensége miatt korlátozzák, akkor az *tartalomorientált* korlátozás, és ebben az esetben a szigorú vizsgálatot kell alkalmazni. Itt további problémát okoz az, hogy a CDA-ban ugyanis rendkívül bizonytalan az illetlenség fogalmának tartalma, nem lehet pontosan megítélni, hol vannak azok a határok, melyeknek átlépése már büntetőjogi szankcióval jár.¹¹¹

Kérdésként merült fel, hogy alkalmazható-e a *mód-hely-idő* doktrínája. Ez a típusú korlátozás azonban csak akkor lenne alkalmazható, ha lenne olyan módszer, amivel a kiskorúakat ki lehetne zárni az olyan fórumokról, ahol illetlen beszéd is elhangozhat. Jelenleg a World Wide Web esetében azonban ez csak úgy képzelhető el, hogy a site minden látogatójának meg kell adni az életkorát. Ebben az esetben azonban az adat valóságát a szolgáltatónak minden esetben ellenőriznie kellene, ami nagy költségekkel járna. A kormányzat másik javaslata a korlátozásra a *címkézés* volt, vagyis olyan kulcsszó társítása az „illetlen” oldalhoz, amelyet egy szoftver a felhasználó számítógépében érzékel, és így akadályozza a kiskorúak hozzáférését. A címkézést alkalmazó szolgáltató a CDA szerint nem lenne büntethető. A bíróság azonban jelenleg ezt a módszert sem találta alkalmazhatónak.¹¹²

A kormányzatnak még egy érve volt a tiltás alátámasztására. Eszerint elriasztja a felhasználókat az Internettől annak szabályozatlansága, s az azon tárolt illetlen anyagok. A tények, vagyis az Internet robbanásszerű fejlődésére vonatkozó adatok azonban cáfolták ezt az állítást.¹¹³

Mivel a korlátozás *tartalomorientált* volt, ezért vizsgálni kellett azt, hogy a kormány érve, vagyis a kiskorúak védelme kiállja-e a *szűkre szabottság* próbáját. Hogy a CDA erre a kritériumra mennyire érzéketlen volt, az mind az elsőfokú, mind a Legfelsőbb Bíróság ítéletének indoklásából kiderül. Az elsőfokú tanács egyik tagja, Sloviter bírónő a következőket írta:

¹¹⁰ Jóri András: Illetlenség a hálózaton. Café Babel. 1996/3. 109.old.

¹¹¹ Jóri András: Illetlenség a hálózaton. Café Babel. 1996/3. 114.old.

¹¹² Jóri András: Illetlenség a hálózaton. Café Babel. 1996/3. 118.old.

¹¹³ Győrfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. ACLU-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 245.old.

„annak fényében, hogy a törvény milyen nyilvánvalóan beavatkozik a felnőttek számára védett szólás egy igen jelentős részébe, van valami ironikus abban, hogy megvizsgáljuk, a törvény szűkre szabott-e. ...Mindazonáltal a vizsgálat szabályai ezt követelik ...s így fogok eljárni”¹¹⁴

a Legfelsőbb Bíróság ítéletében a következők állnak:

„a CDA által tiltott kör kiterjedése teljesen példa nélkül álló”¹¹⁵

Az elsőfokú döntésben *Dalzell* bíró kihangsúlyozta¹¹⁶, hogy a CDA által választott eszköz alkalmatlan a cél elérésére, hiszen a hálón nem csak olyan anyagok vannak, amelyeket az USA-ban tettek a hálóra, és egy nem hazai szolgáltatót nehéz lenne rávenni a CDA tiszteletben tartására.

Ezentúl a bíróság megállapításai szerint a CDA *túl széles és aránytalan* is. Azért *széles*, mert a technika jelen állása szerint csak olyan szólást enged, mely a gyerekekre nem veszélyes, hiszen a gyermekek szűrése egyelőre nem lehetséges, de legalábbis a honlap üzemeltetőjére túl nagy költségeket róna, továbbá azért is, mert az illetlenség fogalma túl sok védelemre érdemes szólást korlátoz. *Dalzell* bíró szerint:

„Azon szabályozások, amelyek ‘bizonyos eszméket és nézőpontokat eltávolítanak a piacról’ a gyermekek érdekében, azzal a veszéllyel fenyegetnek, hogy lerombolják azt a ‘politikai rendszert és a kulturális életet’, amelyet majd e gyermekek, elérve a megfelelő életkort, megörökölnek.”¹¹⁷

A bíróság szerint a CDA aránytalan, mert *nem a legkevésbé korlátozó eszközt* alkalmazza, ugyanis ha ez lehetséges, nem az illetlen beszédet kell korlátozni, hanem a szülő kezébe kell adni annak a lehetőségét, hogy megvédje gyermekét attól.¹¹⁸

A bíróság tehát megállapította a CDA alkotmányellenességét. Érdemes felfigyelnünk arra, hogy az alkotmányellenesség jó néhány oka jogtechnikai eszközökkel is kiküszöbölhető, másrészt arra, hogy milyen sokszor hivatkozott a bíróság a technika jelenlegi állására. Nagy a valószínűsége tehát, hogy nem a CDA volt az utolsó kísérlet arra, hogy az Internetet korlátozni próbálják az Egyesült Államokban. De ezekre a kísérletekre - akármilyen színvonalúak is lesznek - árnyékot vethetnek majd *Dalzell* bíró szavai:

¹¹⁴ ACLU v. Reno. Sloviter: F. Wheter CDA is Narrowly Tailored. idézve: Györfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 245.old.

¹¹⁵ Reno v. ACLU. többségi vélemény VII. idézi: Györfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 245.old.

¹¹⁶ ACLU v. Reno. *Dalzell*:5. Protection of Children from Pornography. idézve: Györfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 245.old.

¹¹⁷ ACLU v. Reno. *Dalzell*:5. Protection of Children from Pornography. idézve: Jóri András: Illetlenség a hálózaton. Café Babel. 1996/3. 116.old.

¹¹⁸ Györfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára. Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 246.old.

„Végül, ha az Első Kiegészítéssel kapcsolatos jogtudományunk célja az ‘egyéni méltóság és választás’, amelynek forrása, hogy ‘mindegyikünk elsősorban saját maga dönthet arról, hogy milyen nézetek kapjanak hangot’, akkor különösképpen ügyelnünk kell arra, hogy megvédjük a tartalomalapú szabályozástól egy olyan médiumot, amely minden pillanatban lehetővé teszi az egyes állampolgár számára, hogy ténylegesen meghozza ezeket a döntéseket. Az Internetre alkalmazott bármely tartalomalapú szabályozás, bármilyen jóindulatú legyen is a cél, túl nagy kárt okoz ahhoz képest, amennyi előnnyel jár.”¹¹⁹

4.5. A tárhely szolgáltatók lehetőségei

4.5.1. Bevezetés

Napjainkban a World Wide Web egyik legdinamikusabban növekvő területe a tárhely szolgáltatás. Ez azt jelenti hogy különböző, általában üzleti alapon működő vállalkozások saját Web-szervereiken tárterületet biztosítanak tulajdonképpen bárki számára. A szolgáltatás tulajdonképpen ingyenes, általában csak reklámok jelennek meg a felhasználó oldalain.

A szolgáltatás természetéből adódóan szinte törvényszerű, hogy ezeken az oldalakon megjelenik olyan információ, amely jogellenes, mások jogait sérti, vagy sértheti. Több kérdés is felmerül ezzel kapcsolatban. Ki tehető felelőssé a jogellenes tartalomért: a szolgáltató, vagy a felhasználó? Milyen lehetőségei vannak a szolgáltatónak, hogy lehetőségei szerint megakadályozza a jogellenes tartalom felhelyezését szerverére? Hogyan próbálják meg a szolgáltatók korlátozni, vagy kizárni felelősségüket a jogellenes tartalomért?

A Webtár-szolgáltatóknak, a szerver tulajdonosoknak, mint látni fogjuk, elvileg szerteágazó lehetőségei és kötelezettségei vannak arra, hogy megelőzze a jogellenes tartalom megjelenését. A fő problémát azonban ezeknek a lehetőségeknek és kötelezettségeknek a kidolgozottsága jelenti. Ma még - néhány kivételtől eltekintve - nem tisztázott pontosan, ki terhel az esetleges büntetőjogi vagy polgári jogi felelősség a szerveren elhelyezett jogellenes tartalomért. A másik jelentős problémát az okozza, hogy egyes szolgáltatók hatalmas méretűre nőttek. Regisztrált oldalaik száma meghaladja már azt a szintet, amit napi rendszerességgel ellenőrizni lehetne. A felhasználók népes tábora egy másik folyamatra is hatással van: ha a szolgáltató tömegesen korlátoz, oldalakat töröl, azzal magára veheti a *cenzúra* vádját az erre oly érzékeny internetes közösségtől, ezzel felhasználókat, és reklámbevételt veszthet.

4.5.2. A szerződések

Az ingyenes szolgáltatók által kínált tárhely szerte a világon százezrek előtt nyitotta meg a lehetőséget arra, hogy gondolatait, tudományos, művészeti eredményeit, alkotásait egy világméretű közösségnek publikálja. A vélemények szabad áramlásának, megismerésének, ütköztetésének egy egészen új közege vált elérhetővé. Tulajdonképpen elkerülhetetlenül megjelennek ezeken a tárhelyeken olyan tartalmat hordozó oldalak is, melyek már jogellenesnek tekinthetők, mások jogait, jogos érdekeit sérthetik. A szolgáltató legkézenfekvőbb lehetősége ennek megelőzésére szabályok elfogadtatása a felhasználóval. Ezen szabályok elfogadása a feltétele a tárhely regisztrálásának, használatának. A szerződések természetesen tartalmaznak rendelke-

¹¹⁹ ACLU v. Reno. Dalzell: Diversity and access on the Internet. idézve: Jóri András: Illetlenség a hálózaton. Café Babel. 1996/3. 115.old.

zéseket a véleménynyilvánítás szabadságára is, hol direkt, hol indirekt formában. Tekintsük át először milyen szabályokat alkalmaznak a magyar szolgáltatók:

A *Hypolit.net*¹²⁰ *Használati feltételei* többek között a következőket tartalmazzák:

„A Hypolit.net -en elhelyezett lapok nem tartalmazhatnak törvénybe ütköző szövegeket vagy törvényellenes cselekvésre felszólításokat. Warez feltöltése tiltva van.

Hasonlóképpen a lapok nem tartalmazhatnak közösséget sértő, uszító, rasszista vagy a közjóérzést sértő anyagokat.

A Hypolit.net-en elhelyezett anyagok nem tartalmazhatnak és nem vezethetnek olyan lapokra amiknek ilyen jellegű tartalma van: szerzői jogok által védett anyagok (a jog birtokosát kivéve), pornográfia, mp3, warez.

A Mirror.Net kft. nem vállal felelősséget a Hypolit.net-en elhelyezett anyagok tartalmáért.

A Mirror.Net kft. fenntartja a jogot, hogy bármely ezen feltételeknek nem megfelelő lapot - külön értesítés nélkül - töröljön.”

A *Nexus*¹²¹ általános információi között az alábbi szerződési feltételekkel találkozhatunk:

„7./ Tartalmi követelmények

Üzemeltető tiszteletben tartja a szólás, a véleménynyilvánítás valamint a sajtó szabadságát.

Üzemeltető fenntartja magának a jogot a Felhasználóval szemben Szolgáltatás szüneteltetésére vagy megszüntetésére, amennyiben (jelen szerződés 1/b. pontjában definiált szolgáltatás keretében Felhasználó részére biztosított, az Internetről bárki számára elérhető területen lévő anyag (a továbbiakban Honlap) tartalma a következő szabályok valamelyikébe ütközik:

A Honlap nem tartalmazhat:

- ...
- gyűlöletet vagy előítéleteket szító illetve faji vagy más alapú hátrányos megkülönböztetést tartalmazó anyagokat, információkat;
- ...
- rágalmazó illetve más üzleti vagy erkölcsi jó híret bemocskoló anyagokat, információkat
- ...

Felhasználó tudomásul veszi, hogy a Honlapon elhelyezett adatok, anyagok, információk tartalmáért felelőssége kizárólagos, Üzemeltetőt semmiféle felelősség nem terheli.

9./ Üzemeltető fenntartja magának a jogot Felhasználóval szemben Szolgáltatás szüneteltetésére vagy megszüntetésére bármilyen okból, előzetes értesítés nélkül.”

¹²⁰ <http://www.hypolit.net/hypolit?cmd=tos>

¹²¹ <http://www.nexus.hu>

A *Serware*¹²² *Házirendjének* rendelkezései szerint:

„Kijelentem, hogy az általam feltöltött adatokért teljes felelősséget vállalok, az ebből származó esetleges jogi következményekért a szolgáltatómat semmiféle felelősség nem terheli.

A Serware Informatics semmiféle felelősséget nem vállal a felhasználók által feltöltött oldalak tartalmát illetően!”

A *Magyar Netlap*¹²³ által ingyenesen nyújtott szolgáltatás feltételei között a következőkre lehetünk:

„- Web oldalaimon nem jelentethetek meg a hatályos magyar jogszabályba vagy a jó erkölcsbe ütköző, illetve a szolgáltató érdekeit sértő szöveget, képet, ábrát vagy egyéb információt. (Ide tartozik az mp3, warez, és az erotika határain túlmutató sex tartalmú oldal is!) Amennyiben ilyen információ jelenik meg a Web oldalaimon, úgy azokat a szolgáltató tájékoztatásom, hozzájárulásom, és indoklás nélkül azonnal eltávolíthatja.

- A szolgáltató nem vállal felelősséget az oldalakon elhelyezett információ valódiságáért, és a rajtuk elhelyezett tartalomért, viszont a lehetőségeihez mérten figyelemmel kíséri úgy a helyfoglalást, mint a fent lévő anyagok tartalmát!”

Külföldi szolgáltatók is kínálnak ingyenes tárterületet felhasználóiknak. Ezek közül több nagy cég szolgáltatása nemcsak nemzeti igényeket elégít ki, hanem tulajdonképpen az egész világról igénybe veszik ezeket a tárhelyeket. Lássuk, ezen szolgáltatók szerződéseiben hogy jelentkezik a véleménynyilvánítás problémája:

A *Yahoo Geocities*¹²⁴ nevű szolgáltató szerződési feltételei közt ez áll:

„Elfogadja, hogy nem használja a Szolgáltatást:

(a) Olyan tartalom letöltésére, postázására, vagy egyéb átvitelére, mely jogellenes, ártalmas, fenyegető, gyalázkodó, sértegető, zaklató, rágalmazó, vulgáris, obszcén, becsület-sértő, más magánéletébe betolakodó, faji, etnikai gyűlöletkeltő, vagy másképp kifogásolható”

A *Webjump*¹²⁵ szerződése a következőket rögzíti:

„6.b. Nem szegheti meg a törvényeket, beleértve a szellemi tulajdont védelmét, elfogadja, és biztosítja, hogy tárterületének vagy az INFONENT¹²⁶ kiegészítő szolgáltatásainak használatának egész ideje alatt eleget tesz a törvényi előírásoknak, korlátozás nélkül beleértve az összes szövetségi, állami és helyi szabályt az Egyesült Államok egész területén. Megerősítőleg kijelenti, elfogadja és garantálja, hogy betartja és be fogja tartani a szellemi tulajdonra vonatkozó jogokat, korlátozás nélkül ideértve a copy-rightot, a trademarkot, a védjegy jogokat, a nyilvános közlés jogát mind az Egyesült Államokban, mind a világon mindenütt. Ez vonatkozik minden olyan anyagra, melyet felmásol, terjeszt, vagy tárol a tárterületén.”

¹²² <http://www.swi.hu/reg1.cgi>

¹²³ <http://free.netlap.hu/rd/szabalyzat.html>

¹²⁴ <http://docs.yahoo.com/info/terms/geoterms.html>

¹²⁵ http://www.webjump.com/hosting/popoff/terms_con.html

¹²⁶ A Webjump szolgáltató cége

A *Tripod*¹²⁷ szerződési feltételei szerint nem helyezhető el a felhasználók oldalain olyan anyag mely: „rasszizmust, gyűlölet-beszédet¹²⁸, erőszakkal fenyegetést” tartalmaz.

Természetesen a külföldi szolgáltató szerződéseinek mindegyikében megjelenik a szolgáltató felelősségének kizárása az olyan esetekre, melyekben a felhasználó tevékenysége törvénybe ütközik.

Megállapítható, hogy a szolgáltatók szerződési feltételei rendkívül hasonlítanak egymásra. Jóformán kivétel nélkül kizárják a jogellenes tartalom elhelyezését oldalaikon. Több szolgáltató a szólás és a véleménynyilvánítás szabadságát illetve a rasszizmust, gyűlöletkeltést, hátrányos megkülönböztetést külön nevesíti is. Az oldal törlését erre az esetre mindegyik szolgáltató fenntartja. Közös pontja a szerződéseknak, hogy a szolgáltatók az oldalak tartalmáért felelőséget nem vállalnak, azt maguk részéről kizárják.

A *Hypolit.net* szerződésének érdekessége, hogy a szólás és a véleménynyilvánítás köréről rendkívül részletesen rendelkezik, ugyanakkor a kizáró okok között nem sorolja fel. Nagy valószínűséggel ez csak szerkesztési hiba, és az említett felsorolás jellege sem kimerítő, de a szerződés laikusok általi könnyebb értelmezhetősége érdekében helyesebb lett volna a törlés okai között is feltüntetni.

A *Nexus* az általános rendelkezései között rögzíti a szólás- és a véleménynyilvánítás szabadságának tiszteletben tartását. Véleményem szerint ennek ezen a helyen való alkalmazása pusztán deklaráció, jogi értéke nincs, tartalmát egyébként is elnyeri a tárhely-törlés kazuisztikusan felsorolt esetei között.

A *Serware* házirendje álláspontom szerint túl szűkszavú, azt tartalommal egy laikus felhasználónak nehéz tartalommal megtölteni. Az ő szerződésük legnagyobb hibája az, amit a *Magyar Netlap* legjobban megoldott. Ők ugyanis a szerződésben is felhívják felhasználóik figyelmét arra, hogy a szabályokat be is tartatják, oldalait ellenőrzik. Ennek a klauzulának ha nem is nagy mértékben, de lehet visszatartó hatása.

A tiltott tartalom megfogalmazása többféleképpen történik. Legszerencsésebbnek azt a megoldást tartom, amely a gyűlöletet, a rasszizmust, az egyént és a közösséget sértő nézeteket, mint a véleménynyilvánítás szabadságának korlátait átlépő cselekményeket nevesíti. Ezzel ugyan a hasonló cselekményeket megelőzni nem tudja a szolgáltató, de visszatartó hatása lehet.

4.5.3. A szolgáltatók és felhasználó büntető-, illetve polgári jogi felelőssége

A szolgáltatók szerződésai egy ponton szinte teljesen megegyeznek egymással. Ez pedig a szolgáltató felelősségének teljes kizárása a jogsértő tartalomért. A véleménynyilvánítás szempontjából is lényeges ez a kérdés, hiszen a személyiség, a jóhírnév védelme korlátozó oka lehet annak.

A Polgári Törvénykönyv a személyek védelméről a következő rendelkezéseket tartalmazza:

„75. § (1) A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.

(2) A személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve ha a védelem - jellegénél fogva - csak a magánszemélyeket illetheti meg.

¹²⁷ <http://www.tripod.com>

¹²⁸ hate speech

(3) A személyhez fűződő jogokat nem sérti az a magatartás, amelyhez a jogosult hozzájárult, feltéve, hogy a hozzájárulás megadása társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet. A személyhez fűződő jogokat egyébként korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.

76. § A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen a magánszemélyek bármilyen hátrányos megkülönböztetése nemük, fajuk, nemzetiségük vagy felekezetük szerint, továbbá a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.

78. § (1) A személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a jóhírnév védelmére is.

(2) A jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel.”

A 76.§ példálózó felsorolásában a személyiség több olyan sérelmét találjuk, mely magatartások a véleménynyilvánítás szabadságának határvidékén mozognak. A kérdés az Interneten is ugyanaz, mint bármely más közegben ezzel kapcsolatban: hol végződik a véleménynyilvánítás szabadsága, és hol kezdődik a személy sérelme. Nem gondolom azt, hogy speciális szabályok alkotása, alkalmazása lenne szükséges az Internetet viszonyaira. Megfelelő bírói gyakorlat, vagyis az Internet ismerete mellett nem okozhat problémát annak megállapítása, hogy sérelem ért-e valakit az Interneten.

Akit személyhez fűződő jogában megsértének, az internetes viszonyok között is élhet a polgári jog védelmével, hiszen a polgári jogi szabályok alkalmazása nem okozhat problémát:

„84. § (1) Akit személyhez fűződő jogában megsértének, az eset körülményeihez képest a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

b) követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

c) követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;

d) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását;

e) kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.”

A Ptk. 79.§-ban speciális szabályokat találunk a sajtó, a tömegtájékoztatás útján elkövetett jogsértésekre. Ezen szabályok alkalmazása az internetes viszonyokban akkor tartom elfogadhatónak, ha elfogadjuk azt, hogy az Internet is sajtótermék. Azonban, mint rávilágítottam, az Internet nem tekinthető elektronikus újságnak, annak jellege, és használata lényegesen eltér a hagyományos médiumokétól:

„79. § (1) Ha valakiről napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió, televízió vagy filmhíradó valótlan tényt közöl vagy híresztel, illetőleg való tényeket hamis színben tüntet fel - a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül - követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállása valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetőleg melyek a való tények (helyreigazítás).

(2) A helyreigazítást napilap esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül, folyóirat, illetőleg filmhíradó esetében a legközelebbi számban azonos módon, rádió, illetőleg televízió esetében pedig - ugyancsak nyolc napon belül - a sérelmes közléssel azonos napszakban kell közölni.”

Ha a személyhez fűződő jogok megsértése megtörtént, az Internet viszonyai között a következő eldöntendő kérdés, kit terhel ezért a felelősség. A tárhely-szerződésekben láthattuk, a szolgáltatók igyekeznek felelősségüket kizárni azokban az esetekben, amikor a jogellenes helyzet a szerveren elhelyezett tartalom következménye. A tartalommal összefüggő jogsértés esetén tehát látszólag csak a felhasználó a felelős. De érvényes-e a felelősség kizárása minden esetben? Az Internet viszonyai között könnyen előfordulhat olyan szituáció, amikor nem állapítható meg, hogy ki volt az, aki a szerveren az anyagot elhelyezte, ki az aki mások jogait sérti. Ebben az esetben előtérbe kerül a szolgáltató által tanúsított magatartás. A Polgári Törvénykönyv szerint ugyanis:

„4. § (1) A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

(2)-(3)

(4) Ha ez a törvény szigorúbb követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Saját felelősségére előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat. Aki maga sem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a másik fél felelősségére hivatkozhat.

339. § (1) Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentessül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

341. § (1) Károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, akinek részéről a veszély fenyeget, tiltsa el a veszélyeztető magatartástól, illetőleg kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére és - szükség szerint - biztosíték adására.”

Az idézett szakaszok alapján kiderül, ezekben az esetekben az eldöntendő kérdés az, milyen az a viselkedés, amely az adott helyzetben a szolgáltatótól elvárható. Legegyértelműbb akkor a helyzet, ha valaki személyhez fűződő jogainak sérelmére hivatkozva kéri egy oldal törlését, és szolgáltató a felhívás hatására valamilyen értelemben cselekszik. Bonyolultabb a kérdés, ha azt vizsgáljuk, vajon nem tartozik-e a szolgáltatótól elvárható magatartás körébe az, hogy szervert, és annak tartalmát rendszeresen ellenőrizze? Ha az álláspontunk az, hogy ez beletartozik, akkor a szolgáltató hiába zárja ki felelősségét, az hogy nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható, megalapozza felelősségét. Ha viszont ez nem tartozik bele, akkor a szolgáltató felelősségének kizárása érvényes. Az ellenőrzés kérdése mára az Internet egyik legbonyolultabb problémájává vált, hiszen a hatalmassá duzzadt a tartalom folyamatos ellenőrzése óriási költségekkel jár. Többben ezen jelenség miatt gondolják úgy, az állam beavatkozása szükséges az internetes viszonyokban, hiszen a magántulajdonban levő szolgáltatók nem vehetik át az államnak azt a feladatát, hogy polgárai személyét, és jogait megvédje. Természetesen a személyhez fűződő jogok sérelme természetesen nem csak a World Wide Weben valósulhat meg. Akár levelezőlistákon, internetes faliújságokon, csevegő-csatornákon, hírcsoportokban is megvalósulhat a sérelem. Itt a felelősség kérdése szintén a résztvevő/felhasználó, és a szolgáltató között merül fel. Ha lehetséges, ezeken a tereken az elhangzottak ellenőrzése, moderálása még bonyolultabb feladat, mint egy Web-szerver áttekintése. Itt még bonyolultabb kérdés, milyen a szolgáltató adott helyzetben elvárható magatartása. A londoni High Court már találkozott ilyen esettel.¹²⁹ Ebben az esetben a bíróság a *Demon Internetet*, mint szolgáltatót elmarasztalta azért, mert az alperes *Godfrey* a *Demon* szerverén működő egyik vitafórumon

¹²⁹ Verebics János: Nem várt fordulat az Internet-jog történetében. <http://www.extra.hu/verebics>

megrágalmazták. A döntés mindez idáig példa nélküli. Következései azonban jóval túlmutatnak az ítéleten. *Nicholas Bohm*, a londoni székhelyű *Northon Rose* jogi tanácsadó cég munkatársa szerint a döntés eredményeképpen az egyes magánszemélyek, lényegében bárki korlátlan lehetőséget kaptak arra, hogy bármely kiadványt betiltsanak egy egyszerű panasszal, a nélkül, hogy ezért bármilyen pénzügyi kockázat vagy személyes felelősség terhelné.¹³⁰ Ennek hatalmas hatása lehet az Internet fejlődésére, hiszen annak stabilitása meginog, a bizalom abban megrendül. Természetesen a magyar internetes közvéleményt is foglalkoztatja a kérdést. *Katona Kálmán* hírközlési miniszter 1998-as nyilatkozatában¹³¹ amellet foglal állást, hogy a szolgáltatóknak módjában áll ellenőrizni a tartalmat, csak rá kell szánnia az időt. Ezt ő nem tekinti cenzúrának, mivel szerinte vannak általában társadalomellenesnek tartott dolgok, amelyeket nem szabad a hálózaton közzétenni. A miniszter az amerikai állásponttal is egyetért, vagyis hogy magának a felhasználónak is ellenőriznie kell oldalát. *Martos Balázs* az *Internet Szolgáltatók Tanácsának* elnöke szerint azonban elképzelhetetlennek tartja, hogy a szolgáltatók legyenek felelősek a felhasználóik által készített tartalomért. Véleménye szerint, ha jogszabályok meghatároznák a hálóra tehető anyagok tartalmát, az jelentősen könnyítene helyzetükön.

A büntetőjogi felelősség kérdése további problémákat vet fel. Érvényesíthető-e egyáltalán büntetőjogi felelősség a szolgáltatóval szemben? A szolgáltató általában jogi személy, büntetőjogilag nem tehető felelőssé, a képviselőjére jogosult személy felelőssé tétele pedig legalábbis, kétséges. *Verebics János* szerint¹³² a képviselőre jogosult személy megbüntetése *nem igazságos, nem célszerű. Viselnie kell azonban - a cégnek - mulasztása civiljogi következményeit.* A felhasználó büntetőjogi felelősségének megállapítása további problémákba ütközhet. Első, és az egyik legfontosabb probléma a felhasználók anonimitása. Bár a technikai feltételek már megvannak arra, hogy egy e-mail küldőjét, vagy egy on-line fórum résztvevőjét beazonosítsák, további kérdések merülnek fel. *Majtényi László* adatvédelmi biztos szerint¹³³ egy nyilvános internetes fórum üzemeltetője nem kényszeríthető arra a rendőrség által a résztvevők adatainak kiadására.

¹³⁰ Verebics János: Nem várt fordulat az Internet-jog történetében. <http://www.extra.hu/verebics>

¹³¹ A szolgáltatók felelősek a tartalomért. *Computer Technika*. 1998. november 3.

¹³² Verebics János: A tér, a szabadság és a normák.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>

¹³³ Internetto döntés. *Computer Technika*. 1998. december 8. illetve <http://helyzet.index.hu>

5. MERRE TOVÁBB?

Az Internet, és az azzal kapcsolatos jelenségek körének joga mára még korántsem lezárt terület. Mind általában az Internet-jog, mind azon belül a szólás, és a véleménynyilvánítás szabadságának körében több nemzetközi szabályozási tervre, és kísérletre találunk példát. Ezek között találunk a nemzeti szintű, illetve nemzetközi szintű normaalkotásra kísérletet.

5.1. Szabályozási kísérlet az Internet technikai ellenőrzésére

A holland parlament felsőháza 1998-ban fogadott el egy törvénymódosítást, melynek következtében a telekommunikációs cégek csak akkor árulhatnak szolgáltatásaikat, ha hálózataik lehallgathatóak lennének bűnügyi nyomozás céljából. A törvényjavaslat jelenleg az alsóház előtt van. Más országok is érdeklődve várják a törvényjavaslat kimenetelét, a holland példa ugyanis domináló hatású lehet. Polgárjogi aktivisták szerint azonban a javaslat törvényessége megkérdőjelezhető. Véleményük szerint a törvény elfogadásával a magánbeszélgetések titkosága sérül, mivel az Interneten az információ csomagokban utazik, és egy csomagban össze vannak zsúfolva több beszélgetés vagy levelezés darabjai is.¹³⁴ Hasonló törvénykezési gyakorlat alapvető változásokat hozna az Internet fejlődésében. Kétségtelen előnye a javaslatnak, hogy alkalmazásával visszaszorítható az Interneten, és az Internet segítségével folytatott bűnözés, illetve tisztázódnának a felelősségi viszonyok a bűncselekményt megvalósító tartalommal kapcsolatos esetekben. Legjelentősebb hátránya - mely véleményem szerint előnyeit jócskán meghaladja - hogy a hálózaton folytatott teljes kommunikáció ellenőrzés alatt tartható és ezzel az állami beavatkozás, mely közvetve tulajdonképpen a szólás szabadságának korlátozása meghaladja azt a szintet, melyet a bűncselekmények megelőzése, visszaszorítása indokoltá tenne. Figyelemre méltó, hogy az *angol bűnüldözési hivatal* tavalyi jelentése is a hollandhoz hasonló törvény létrehozását sürgeti.

5.2. Egy lehetőség: a tartalom szűrése

A szabályozási kísérletek jelentős része tulajdonképpen az Internet korlátozására törekszik. Ennek leggyakrabban hangsúlyozott oka a gyermekek védelme. A célt szűrőrendszerekkel, vagy tartalom alapú korlátozásokkal lehet elérni. A tartalom ilyen célú korlátozásának kötelező tételére már törvényhozási szinten is találhatunk kísérletet. Az ausztrál kormány törvényjavaslata azt szeretné elérni, hogy korlátozni lehessen bizonyos tartalmú Web oldalak hozzáférhetőségét.¹³⁵ A hozzáférhetőség korlátozásának kivitelezése technikailag már nem megvalósíthatatlan. Technikailag ez az életkor ellenőrzésével valósítható meg az oldalra való belépés előtt. Ennek elterjesztése szabványosítást igényelne. A rendszer hátránya, hogy ellenőrizhetetlen, hogy egy adott belépési azonosító mögött ki áll, nem élnek-e vissza vele. További jelentős hiányosság, hogy az Internet a nem kereskedelmi jellegű oldalakon gyakorlatilag betarthatatlan egy esetleges azonosítóra kötelezés. Hasonló elven, a felhasználó személyi számítógépén futó szoftver segítségével működhetne a korlátozási lehetőségek második típusa. Ez azon az elven működne, hogy a Web lapok üzemeltetői kötelesek lennének a felhasználók által használt szoftver számára értelmezhető címkékkal ellátni oldalait. A szoftver ezután beállításainak

¹³⁴ Tervezett Internet-lehallgatás. Computer Technika. 1998. április 21.

¹³⁵ Az Internet használat törvényi szabályozása. Computer Technika. 1999. május 25.

megfelelően szűrné az oldalak tartalmát. Ennek kötelezővé tétele szintén hasonló problémákat vet fel, mint az életkor-alapú korlátozás. További problémát jelent azonban, hogy az állam a címkézési paraméterek meghatározásával könnyen átlépheti azt a határt, amely a korlátozásnak elégséges indoka.

A jelenleg használt legelterjedtebb tartalom-szűrési módszer, az ún. szűrő-szoftverek használata. Az ismertebb böngészők immár alapfelszereltségükben képesek a tartalom ilyen jellegű szűrésére. Ezek a szoftverek főleg az Egyesült Államokban elterjedtek. Arra, hogy az USA-ban mennyire fontosnak tartják e szoftverek használatát, mi sem jobb példa, hogy az egyik híres emberi jogi mozgalom, az *Anti-Defamation League* is megjelent szűrő-szoftverével az üzleti alapon működő szoftvercégek mellett. A módszer kötelező bevezetése azonban csak úgy képzelhető el, ha a szűrési elveket, és módszereket szabványosítanák. További gyenge pontja a rendszernek, hogy a megfelelő technikai képességekkel rendelkező gyermek képes eme szoftveres beállításokat megváltoztatni. A legnagyobb előnye ennek a rendszernek, hogy a Weben publikáló táborát szabadságukban semmilyen mértékben nem korlátozzák, hiszen a szoftverek az oldal tartalmát, mint szöveget, illetve mint HTML kódot ellenőrzik, tehát a tartalom-szolgáltató nincs kötelezve semmiféle címkézésre, önkorlátozásra.

Mindhárom korlátozástípus legnagyobb hátránya, és egyben a szabályozás korlátozott lehetőségeinek bizonyítéka, hogy ezek a rendszerek tulajdonképpen csak a World Wide Weben működőképesek. Például egy nem kizárólag felnőtteknek fenntartott csevegőrendszeren elhangozott illetlen tartalom szűrése jelenleg technikailag még nem hatékonyan nem megvalósítható.

Véleményem szerint a szabályozás hatásossága szempontjából tartalom ilyen típusú korlátozásával csak korlátozott eredményeket lehet elérni. Látni kell azonban azt, hogy a gyermekek védelmének elve indokolttá teheti a korlátozást akkor is, ha annak megvalósulása nem lehet tökéletes is. A gyermekek védelme rávilágít a szülő, a felügyelő felelősségére is, hiszen például egy szűrő szoftver használatát a szülő parancsával lényegesen könnyebb elérni, mintha ugyanezt a parancsot csak az állam diktálná.

5.3. Akcióterv az Internet biztonságosabb használatáért

Természetesen tervek, javaslatok nemcsak a szabályozás irányában, és nem csak nemzeti szinten születnek az Internettel kapcsolatban. Az *Európai Unió Tanácsa* 1998. december 21-én második olvasatban elfogadta az *Internet biztonságosabb a globális hálózatok jogellenes és ártalmas tartalmú anyagai elleni harc útján támogató Akciótervet*.¹³⁶ Az Akcióterv végleges elfogadását jelenti egy, az Európa Bizottság általi előterjesztésnek, mely az 1999. január 1.-től 2002. december 31.-ig terjedő időszakra vonatkozóan - 25 milliós teljes költségvetéssel - kezdeményezések sorára vonatkozik.

Az Akcióterv több fontos intézkedést határoz el, mely témánk szempontjából is érdekes.

Az Akcióterv célként fogalmazza meg a különféle szűrő, és besoroló rendszerek kifejlesztését. A felhasználók számára lehetővé kívánják tenni, hogy ezen eszközök széles választékából választhassanak saját maguk, és családjuk megvédésére a nemkívánatos tartalmú anyagoktól. Támogatják, hogy a szolgáltatók olyan besoroló, címkéző rendszereket fejlesszenek ki, és használjanak, mely a felhasználó biztonságát, és a Hálózat hatékonyságát segíti elő. Ezekkel a tervekkel szoros összefüggésben támogatják a közösségek éberségi akcióit, ezzel is hozzásegítve őket az információhoz jutás legmegfelelőbb, legbiztonságosabb formájához. Az

¹³⁶ <http://www.echo.lu/fap>. magyar fordítása: <http://www.extra.hu/verebics>

Akcióterv felismeri, hogy a felhasználók megfelelő védelmét csak komplex intézkedésekkel, a felhasználók bevonásával lehet megvalósítani.

Az *Akcióterv* meghatározása szerint ártalmas tartalomnak - vagyis amire a védelemnek ügyelnie kell - minősül a gyermekpornográfia, a nemzetbiztonsági kérdésekkel összefüggő tartalom (bombák készítéséhez adott segítségnyújtás, illegális kábítószer-előállítás, terrorista tevékenység), a marketing molesztáló jellegű formái, erőszak, pornográfia), a faji gyűlöletkeltés, faji megkülönböztetés, a gazdasági biztonság köréből a csalás, hitelkártyákkal való kalózkodáshoz való segítségnyújtás, a rossz szándékú hacking, a személyes adatokkal való visszaélés, az elektronikus zaklatás, a rágalmozás, a meg nem engedett összehasonlító reklám, a copyright által védett művek, a szoftver és zene jogosulatlan terjesztése. Ártalmas tartalom az, amely ugyan a véleménynyilvánítás szabadsága keretei között terjeszthető, mégis indokolt hozzáférhetőségét csak bizonyos körben (pl. csak felnőtteknek) biztosítani, másokat (kiskorúak) azonban - épp az ő védelmükben - a hozzáférésben meg kell gátolni.

Az *Akcióterv* a tennivalókat 2002-ig határozza meg, kidolgozott időrendben. Azonban a német és osztrák hatóságok nem várták be a terv hatályba lépését, megvalósításához hozzákezdtek.

A terv komoly szerepet ruház a szolgáltatókra. Az első tapasztalatok alapján a szolgáltatók gyakran túl buzgóan járnak el a megvalósításban: nem csak a gyerekpornó eltávolítását vállalták fel, hanem a jobb- és baloldali extrémizmust, rasszizmust, kábítószerek, vallási eszmények megsértése körét is. Ez természetesen felháborítja az Internet szabadságának védelmezőit. Véleményük szerint ugyanis a szolgáltató nem veheti át a cenzor szerepét.

Verebics János rámutat, hogy az *Akcióterv* által körvonalazott új európai Internet nem arra törekszik, hogy a jog eszközeivel teremtse szabályozást, csak a feltételeket igyekszik megteremteni az Internet biztonságos használatához. Jogi eszközöket csak arra az esetre helyez kilátásba, ahol a felhasználók és a szolgáltatók, vagyis az Internet közösségének együttműködése, önszabályozása már nem elégséges.

6. ÖSSZEGRZÉS

A dolgozaton végighúzóó legfontosabb kérdés a jog és az Internet kapcsolata, illetve ennek viszonya a véleménynyilvánítás szabadságához. Természetesen nem maradhat az Internet jogmentes terület, illetve tulajdonképpen már ma sem az. Számos, rendkívül fontos civiljogi kérdést kell lehetőleg egységesen szabályozni. A forgalom biztonsága, az Internet kereskedelmi hitele miatt ez elengedhetetlen. A civiljogi kérdések szabályozása nélkül megtörhet az Internet fejlődésének lendülete. Az Internet számos, gyakorlatban nehezen megoldható kérdést vet fel. Gondoljunk csak a *trademark/copyright* problémára, az *mp3*-ra, a *spamekre*, az internetes telefóniára, az internetes televíziózásra, vagy az internetes munka munkajogi kérdéseire. Ezekben a csak példálózóan feltett kérdésekben az a közös, hogy tulajdonképpen általános az egyetértés abban, hogy ezeket *szabályozni kell*.

Viszont nem a fenti problémák azok, amelyek hallatán az internetes társadalom felkapja a fejét. Ami igazán lázba hozza a Háló világát, az a szólás, a gondolat, a vélemény szabadsága, és legfőbbsképpen annak korlátozása. A dolgozatban igyekeztem rávilágítani arra, hogy az Internet az a tér, ahol a véleménynyilvánítás szabadsága a történelemben eddig soha nem látott mértékben éri el tartalmát. Az Internet új lehetőség a kommunikációban, az emberi kapcsolatokban. Az Internet az első olyan hely, ahol - egyelőre - tulajdonképpen szabadon kibontakozhat minden gondolat, eszme, vélemény. Az iménti mondat hangsúlyos része azonban nem a vélemény, a gondolat, a szólás szabadsága, hanem a *minden* fogalma. Az Internet a mérhetetlen sokszínűségének köszönheti azt, hogy az lett ami. A sokszínűség az oka annak, hogy nem beszélhetünk arról, hogy az Internet eszmék, politikai áramlatok, ideológiák tartják a kezükben. A Hálót nem sajátíthatja ki magának senki és semmi, mert az ellenőrzés fizikailag lehetetlen. Nem lehet a Net egy uralkodó politikai eszméé, ideológiáé, mert arról nem lehet eltüntetni annak természetes ellenzékét. Minél többféle gondolat, vélemény, eszme jelenik meg a hálózaton, annál több a lehetőség arra, hogy ezek a nézetek ütközzenek, egymással kommunikáljanak. Egy ilyen globális hálózaton nem akadályozható meg a gyűlölet, a kirekesztés, az uszítás, a fasizmus eszméinek jelenléte. *Az Internet ugyanis mindenkié, és senkié is egyszerre*. Ami az egyik államban élő felhasználónak barbár iszlám terrorizmus, a másinak szent háború. Ami az egyik felhasználónak országa gyalázása, a másinak nemzetmegtartó eszme. Ami az egyik monitor előtt veszélyes szekta, az a másik monitor előtt ülőnek az lehet egyedül üdvözítő. Az Interneten nem húzhatunk határokat olyan érdekek, erkölcsök, szokások, hagyományok mentén, amelyeket valahol máshol esetleg nem is ismernek. Hiába is próbálnánk saját kultúránkat - beleértve jogi kultúránkat is - ráerőltetni a világ internetező társadalmára, nem sikerülhet.

Vajon azok a kihívások veszélyek, melyek az Interneten hangsúlyozottan jelentkeznek, megoldottak-e már a nem virtuális világban? Tudott-e már az állam kielégítő válaszokat megfogalmazni a materiális világban azokra a problémákra, melyeket az Internet újból előhív? A manipuláció, az értéktelenség, a giccs nem a virtuális világ terméke, megtalálhatók a reális világban is.¹³⁷ Nem lehet, hogy félelmeink az Internettel szemben csupán azért jelentkeznek a szokásosnál is kirívóbban, mert a virtuális világ ezen kihívásaihoz még nem vagyunk hozzászokva, míg ugyanezen problémák az úgynevezett való világban már nem ilyen jelentősek? Sőt, arról sem szabad megfeledkezni, hogy az *illetlen tartalom* is hordozhat hasznos üzenetet.¹³⁸

¹³⁷ Juhász György: Kell-e félni az Internettől? Computer Technika. 1999. május 25.

¹³⁸ Jóri András: Illetlenség a hálózaton. Café Babel. 1996. 3.sz. 117.old.

Kérdés tehát nem az - immár ismerve az Internet legfontosabb tulajdonságait -, hogy húzhatóak-e határok az Interneten a véleménynyilvánítás számára, hanem az, hogy van-e egyáltalán értelme annak, hogy az állam a hagyományos eszközeivel korlátozni ezt a szabadságot az Interneten? Természetes az államnak, és a társadalomnak is az az igénye, hogy azoknak a szabályoknak amelyeknek a tömegkommunikáció, a nyilvánosság minden egyéb közegében érvényesülniük kell érvényesüljenek az Interneten is. Érzékeltetem, annak, hogy a véleménynyilvánításnak nincsenek, vagy csak az emberi méltóságba súlyosan ütköző korlátai vannak, a történelemben milyen következményei voltak és vannak. Kiderült, hogy a gondolatokkal való visszaélés sajnos ma is napi veszély. Ennek ellenére mégis azt gondolom, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása sok esetben felesleges az Interneten. Az Internet felépítése, használata, jellege ugyanis egészen más, mint azoké a hagyományos tömegtájékoztatói eszközöké, amelyek fejlődésével a véleménynyilvánítás szabadsága is fejlődött. Az Internet nem az a közeg, ahol a nyilvánosságot a televízióhoz hasonló módon manipulálni lehet. Bár a World Wide Web nagyon hasonlítható a televízióhoz, annak használata lényegesen más. A hálózaton való információ megszerzéséhez jóval magasabb küszöböt kell átlépnie a felhasználónak, mint a televízió, vagy akár a rádió esetén. Az Interneten csak a felhasználón múlik az, hogy milyen mennyiségű, és minőségű információhoz kíván hozzájutni. Az Interneten nem, vagy csak hatalmas szellemi, és anyagi ráfordítások árán érhető el az, hogy annak használója olyan helyzetbe kerüljön, mint az a tévénéző aki egy-két, és azon belül is kizárólag államilag ellenőrzött televízió-csatornát képes nézni. Míg az utóbbi esetben a manipuláció lehetősége akár óriási is lehet, az Interneten ennek esélye gyakorlatilag nulla.

Aki az Interneten el akarja kerülni a gyűlöletet, a nem kívánatos tartalmat, annak ott minden lehetősége meg van rá. Többszörösen is döntenie kell ahhoz, hogy ilyen oldalak látogatója legyen. A felhasználó ezen viszonyok között véleményem szerint nincs rászorulva az állam védelmére, képes az önvédelemre. A korlátozás csak a felhasználó információszerzési esélyeit, kommunikációs lehetőségeit szűkítené, határolná be bizonyos - nem feltétlenül pozitív - értékek alapján. Korlátozni ugyanis csak úgy lehet, ha egyes értékeket a korlátozás alapjának fogadjuk el, és ezek az értékek szükségszerűen az állam, a hatalom értékei. A tartalom állami korlátozásával elvileg el lehetne távolítani a nemzeti szerverekről minden, az államnak, és talán az úgynevezett közerkölcsnek nem tetsző értéket, de ezzel az Internet minősége, hitele romlana, arról nem is szólva, hogy technikailag nemzeti szinten nem valósítható meg a tartalomkorlátozás. Jelentős probléma az ilyen típusú korlátozásnál, hogy kinek van elég autoritása, illetve lehetősége ahhoz, hogy eldöntse, melyek az állam számára pozitív, elfogadható értékek, vagy annak meghatározása, mi tartozik a jó erkölcs, a közerkölcs körébe. Ezek már nem jogi kategóriák, és mint ilyenek véleményem szerint nem alkalmasak arra, hogy egy szabályozás tárgyává tegyék őket.

Álláspontom tehát az, hogy bár lehetnek olyan tendenciák mely az államot arra ösztönözhetik, állampolgárát védje meg a véleménynyilvánítás szélsőségeitől, sikeres nem lehet. Mint fentebb, a tartalom korlátozásának technikai lehetőségeinél bemutattam, a technika jelenlegi állása mellett, a tartalom bármely korlátozása szinte eleve kudarcra ítéltetett, technikailag könnyedén kijátszható. Ha tehát az Internet oly módon szeretnénk ellenőrzés alatt tartani, hogy a tartalom szűrésével megelőzni akarjuk a nem kívánatos információk áramlását, akkor az a szabály nagy valószínűséggel *lex imperfecta* lenne, és ezért felesleges volna annak megalkotása.

Nem mehetünk el azonban amellett, hogy az államnak nemcsak az Internetet használó polgárait, és nemcsak gondolatoktól, ideológiáktól kell megvédenie. Az állam feladata a területi sérthetlenség, a nemzet, a közbiztonság, az erkölcsök, mások jó hírnevének, jogainak védelme, a bűnözés megelőzése. A fenti problémák, már sokkal inkább abba az irányba mutatnak, hogy korlátokra mégis szükség lenne. Az állam beavatkozási lehetőségei azonban itt

sem jobbak annál, melyeket a tartalom korlátozásánál említettem. Az ilyesfajta tartalom megtiltására tehet kísérletet az állam, hiszen a kérdés csak az, hogy hol végződik a véleménynyilvánítás szabadsága és hol kezdődik például a közbiztonság védelme, de sikerrel a technika jelenlegi állása szerint nem járhat. A tartalom feltölthető külföldi, vagy hamarosan akár földön kívüli szerverekre, a tartalom letöltését, betöltését az Internet anonimitása, és technikai felépítése miatt nem lehet ellenőrizni. Tehát speciális szabályok megalkotása nem vezethet eredményre.

Védtelen lenne hát az állam az Internettel szemben? Erről semmiképp nem beszélhetünk. Az állam továbbra is rendelkezik a polgári- és büntetőjogi szabályaival, eszközeivel. Az állam ezekkel az eszközökkel továbbra is beavatkozhat állampolgárai védelme érdekében. Az állam feladata az olyan civiljogi szabályozás megalkotása, mely a személyiség, mások jogainak, becsületének védelmére az Interneten is egyértelmű választ ad, tisztázza a szolgáltató és a felhasználó viszonyát, a felelősség kérdését. Ezzel egyre inkább rá lennének szorítva a szolgáltatók, hogy kidolgozzák annak technikai feltételeit, hogy a regisztráció ne lehessen anonim, így az információ egy része ellenőrizhetővé válik. Sőt, ezen szabályok kidolgozásával a szolgáltatók azok, akik rászoríthatók arra, hogy legalább a World Wide Web forgalmukat, tárterületeket ellenőrizzék. Ezzel ugyan teljesen visszaszorítani nem lehet a nemkívánatos tartalmat, de annak megjelenését jelentősen meg lehet nehezíteni. Ezekkel a változásokkal szerintem az Internet, és a véleménynyilvánítás szabadsága sem sérülne - vagy csak oly kis mértékben, mely még elegendő áldozat -, hiszen az Internet gondolatok átadására, átvételére nem egyedül a saját készítésű oldalak alkalmasak. A különböző levelezőlisták, csevegő-szobák, IRC szerverek, faliújságok továbbra is anonim módon működhetnének, ezután is alkalmasak maradnak az akár szélsőséges nézetek cseréjére is. Ezek a helyek azok, ahol az Internet egy végtelen csevegés, egy virtuális kávéház, szalon formáját veszi fel. A szabályozás kiterjesztése ezekre a közegekre véleményem szerint hiba lenne, hisz államnak nem lehet az a célja, hogy magánemberek magánbeszélgetéseibe beavatkozzon.

Az állam büntetőjogi lehetőségei szintén alkalmazhatóak az Internet viszonyaira. A technika fejlődésével a mindenkori bűnüldöző szerveknek meg van a lehetősége arra, hogy az állam, a közbiztonságát veszélyeztető cselekmények ellen fellépjen. Hangsúlyozandó azonban, hogy a véleménynyilvánítás körében, mint arra az Alkotmánybíróság rámutatott, a büntetőjogi eszközöknek mindig utolsónak, *ultima rationak* kell lennie. Véleményem szerint az Alkotmánybíróság gyakorlata kialakította azt a szűk sávot, melyen a büntetőjognak van helye, és még nem korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságával.

Az Internet korlátozásának egyetlen területét tartom részben megvalósíthatónak és fontosnak is. Ez a tartalom életkor szerinti szűrése, vagyis bizonyos tartalomhoz való hozzáférés bizonyos életkorhoz kötése. Ennek technikai lehetőségeit már említettem. Azonban ennél a kérdésnél még egyszer kihangsúlyozandónak tartom, nem biztos, hogy az állami parancs az, amelynek hatására megvédhetőek a gyermekek az Internet esetleges káros hatásaitól. Sokkal fontosabb az, hogy az állam segítsen abban - akár a családnak, akár az iskolának -, hogy a gyermekek fel legyenek készülve az Internet használatára, tisztában legyenek annak előnyeivel, hasznaival, és veszélyeivel, illetve fel legyenek készülve e veszélyek elkerülésére, elhárítására.

Az Internet és a véleménynyilvánítás szabadsága rendkívül összetett, és újszerű kérdéseket vet fel az állam, a felhasználók, és a szolgáltatók számára. Mindhármuk felelőssége az, hogy az a közeg, melyben a vélemény, a gondolat, a szólás szabadsága soha nem látott mértékben kiteljesedett, megtarthassa azokat a tulajdonságait, sokszínűségét, melynek sikerét, és hitelességét köszönheti.

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

- A szolgáltatók felelősek a tartalomért.** Computer Technika. 1998. november 3. 6.old.
- A világháló és a társadalom.** Valóság. 1998. 10.sz. 113.old.
- Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága.* Acta Humana. 1998. 30.sz. 6.old.
- Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányjogi vonatkozásairól.* In: Kovács István emlékkönyv. Pécs. 1991. 7.old.
- Ádám Antal: Az emberi és állampolgári alapjogok jellegéről és korlátairól.* Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. szerk.: Kiss László. Pécs. 1996.
- Adatszemet: a virtuális osztály elmélete** (beszélgetés). In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Angelusz Róbert: A referáló sajtótól az Internetig.* Világosság. 1998. 10.sz. 62.old.
- Angelusz Róbert: Az új kommunikációs technikák és a nyilvánosság.* Világosság. 1998. 4.sz. 16.old.
- Arnett, Nick: Az Internet és az Anti-net.* Replika. 1998. 29.sz.
- Az Internet.** Valóság. 1996. 1.sz. 111.old.
- Az Internethasználat törvényi szabályozása.** Computer Technika. 1999. május 25. 4.old.
- Bakonyi Péter: Az Internet jelenség.* Új Alaplap CD-melléklet. 1999. április.
<http://www.mek.iif.hu>
- Barbrook, Richard - Cameron, Andy: A kaliforniai ideológia.* In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Cisler, Steve: Védekezés és az Internet.* Apple Library Users Group - Newsletter (Fall 1993). 1993. 10.sz. <http://www.mek.iif.hu>
- Élő Gábor - Z. Karvalics László: Legyen infosztráda?* ABCD Interaktív Magazin. 1995. 3.sz.
<http://www.mek.iif.hu>
- Feraji Árpád: A veszélyes hálózat.* Computer Technika. 1998. október 13. 22.old.
- Fuller, Matthew: OKÁDÉK - mértéktelenség és mértékletesség a hálózatokon.* In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Győrfi Tamás: Szólásszabadság az Interneten: jegyzetek a Reno v. Aclu-ügy margójára.* Jogtudományi Közlöny. 1998. július-augusztus. 239.old.
- György Péter: Az ó-új világ.* Magvető. Budapest. 1997.
- György Péter: Digitális éden.* Magvető. Budapest. 1998.
- Gyűlölet-szűrő.** Computer Technika. 1998. november 24. 4.old.
- Halmai Gábor: A német polgár elveszett becsülete?* Világosság. 1995. 8-9.sz. 81.old.
- Halmai Gábor: Az új médiumok és az állam.* Világosság. 1993. 4.sz. 3.old.

- Halmai Gábor: Virágozzék minden örölmény?.* Café Babel. 1992. 2.sz. 69.old.
- Hauser, Lee: A „hasznos hálózat”.* The Amateur Computerist (Fall 1992). 1992.
<http://www.mek.iif.hu>
- Heylighen, Francis - Johan Bollen: A World Wide Web mint szuperagy: a metaforától a modellig.* Café Babel. 1998. 2.sz. 151.old.
- Horányi Özséb: Az információs társadalom koncepciójától az információ kultúrája felé.*
<http://www.szignummedia.hu/04apr97/komm2.htm>. 1997.
- Internet Magyarországon. 1999.** Szerk.: Nyíró András - Turi László. <http://helyzet.index.hu>
- Internetto döntés.** Computer Technika. 1998. december 8. 14.old.
- Jávorszky Béla Szilárd: Internet Magyarországon. 1999.* Computer Technika. 1999. április 13. 6.old.
- Jóri András: Illetlenség a hálózaton.* Café Babel. 1996. 3.sz. 103.old.
- Juhász György: Kell-e félni az Internettől.* Computer Technika. 1999. május 25.
- Kelen András: Az információs társadalom fejlődése és/vagy a polgári szabadságjogok.* Magyar Tudomány. 1998. 11.sz.
- Kertész Imre: Szabad sajtó - Igazságos bíróság.* Magyar Közigazgatás. 1991. 7.sz. 589.old.
- Kiss Zoltán: Az Internet és a szerzői jog.* Computer Technika. 1998. október 27. 26.old.
- Klátyik István: A szólásszabadság csapdájában.* Computer Technika. 1998. április 21. 16.old.
- Kotányi Attila: Van-e médiumkritika. amely nem öngyilkos?* In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Lamborn Wilson, Peter: Net-vallás - háború a mennyben* Az iszlám és az Internet. In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Lovink, Geert: „Push média”-kritika a Wired magazin újjászületési stratégiáiról.* In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Magyar Larousse Enciklopédia.** 1-2.kötet. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1991.
- Majtényi László: Az adatvédelem és az információs szabadság az alkotmányban.* Acta Humana. 1995. 18-19.sz. 87.old.
- Majtényi László: Az információs szabadságjogok Magyarországon.* Világosság. 1998. 10.sz. 49.old.
- Manovich, Lev: Digitális valóság.* In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Mit csinálunk on-line?** ford: Berényi Gábor. Világosság. 1998. 10.sz. 38.old.
- Nelson, Theodor Holm: Hipervilág - a szellem új otthona.* Datamation. 1982. 3.sz.
<http://www.artpool.hu/onlinepublicationhu.html>

- Normann, Sally Jane: Az új médiatechnológiák és a kultúra.* Világosság. 1998. 10.sz. 23.old.
- Nyíri Kristóf: Számítógéphálózat és vallásos individualizmus.* Világosság. 1997. 4.sz. 3.old.
- Sajó András: Hírpirítés és sajtótisztesség.* Világosság. 1995. 3.sz. 27.old.
- Sajó András: Szabadság, emberi jog, alkotmányosság.* Magyar Tudomány. 1996. 1.sz. 1.old.
- Sterling, Bruce: Az Internet rövid története.* In: Buldózer Médiaelméleti antológia. szerk.: Sugár János. 1997. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/media/buldozer/buldozer.mek>
- Strangelove, Michael: A nélkülözhetetlen Internet.* Online Access. 1993. 10.sz.
- Tervezett Internet-lehallgatás.** Computer Technika. 1998. április 21. 4.old.
- Tévhitek az internetről.** HVG Online. 1999. június 19.old.
- Vámos Tibor: Szabadalmak az információs társadalomban.* Magyar Tudomány. 1999. 6.sz. 641.old.
- Verebics János: A háborút elvesztettük Führerem. A Net még a miénk lehet?* Index. 1999. augusztus 18. <http://index.hu/cikk4/cenzura/>
- Verebics János: A leghíresebb esetek.* <http://www.extra.hu/verebics>
- Verebics János: A tér, a szabadság és a normák.* <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/jog/verebics>
- Verebics János: Cenzúra, vagy valami más...* <http://www.extra.hu/verebics>
- Verebics János: Coltok szava délidőben.* Artur. 1998. augusztus 10. <http://artur.mentha.hu/cikk.phtml?id=303>
- Verebics János: Coltok szava délidőben II.* Artur. 1998. augusztus 24. <http://artur.mentha.hu/cikk.phtml?id=318>
- Verebics János: Internet és jog.* <http://www.extra.hu/verebics>
- Verebics János: Nem várt fordulat az Internet-jog történetében.* <http://www.extra.hu/verebics>
- Verebics János: Weben terjed a gyűlölet: A „rasszista Amerika”.* Index. 1998. augusztus 16. <http://index.hu/cikk4/usrassz/>
- Zoltán Ödön: Az audiovizuális közlés szabadságáról.* Magyar Jog. 1992. 3.sz. 145.old.
- Zsolt Péter: Média és etika.* Világosság. 1995. 3.sz. 52.old.